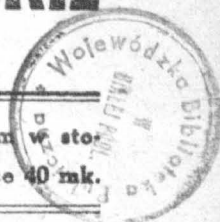

WIADOMOŚCI DIECEZJALNE PODLASKIE

MIESIĘCZNIK DUCHOWIEŃSTWA DIECEZJI PODLASKIEJ

Przedpłata roczna 60 marek.
Cena pojedynczego zeszytu 6 mk.

Ogłoszenia na 1. str. przed tekstem w sto-
sunku 50 mk. za stronicę, na okładce 40 mk.

Rękopisów przysłanych do druku Redakcja nie zwraca.

Adres Redakcji: Janów, Kurja Diecezjalna.

W sprawach prenumeraty i innych admini-
stracyjnych adres: W-ny Ks. M. Stefanowski,
Janów Podlaski.

Zeszyty zamienne i egzemplarze recenzyjne
należy nadsyłać pod adresem Redaktora,
Janów Podlaski.

Dokumenty.

544
19

S. Congregatio Consistorialis.

Podlachiensis seu de Janow

Erectionis seu restitutionis Capituli Cathedralis

Decretum.

Postulante R. P. D. Henrico Przeździecki, Episcopo Podlachiensi seu de Janow, ut ad divini cultus splendorem in sua cathedrali ecclesia magis augendum, itemque ad senatum digniorem sacerdotum sibi constituendum, apostolica auctoritate cathedrale Capitulum ibidem erigeretur seu restituere, SS-mus D. N. Benedictus PP. XV. peropportunum hoc fore cernens, oblatis precibus benigne annuendum censuit.

Quapropter eadem Sanctitas Sua de apostolicae potestatis plenitudine, suppleto quatenus opus sit quorum intersit vel sua interesse praesumant consensu, Capitulum in cathedrali ecclesia Podlachiensi erigendum seu restituendum statuit, constans quatuor dignitatibus et octo canonicis, quorum unus ad officium theologi, alter ad poenitentiarum officium ad normam iuris deputentur; eique omnia iura, privilegia et indulta attribuit, quae ceteris Capitulis cathedralibus, praesertim Poloniae, ex iure vel legitima consuetudine competunt.

Quoniam vero presbyteri in canonicos eligendi aliis ecclesiasticis munitis, praecipue cura animarum, distenti sunt, ac praeterea deficiunt in praesens canonicales praebendae, SS-mus Dominus, quousque erecti canonicatus congrua praebenda aucti non fuerint,

eosdem capitulares a residentia penes ecclesiam cathedralem et ab oneribus choralibus interea eximit et dispensat; ita tamen, ut missa conventualis diebus dominicis, festivis et feriis V. celebretur; saltem hora tertia vel nona, ante missam conventualem, choraliter recitetur; atque singulis diebus dominicis ac festivis vesperae decantentur.

In Episcopi autem potestate erit eosdem canonicos convocare quoties ipse opportunum vel necessarium indicaverit ad dioecesis vel Capituli negotia agenda, circa quae ex sacrorum canonum praescripto Capituli sententia est exquirenda.

Praeterea Sanctitas Sua mandat, ut canonicatum collatio ad tramitem iuris fiat cum reservationibus in Codicis statutis (Lib. III. tit. XXV. cap. III.), postquam praebendae constitutae fuerint; interim vero, perdurante scilicet praebendarum defectu, Episcopus eosdem canonicos libere conferat prout in Domino expedire iudicaverit, quatuor tamen dignitatibus exceptis, quarum collatio hac prima vice tantum Episcopo tribuitur, sed quovis alio tempore erit S. Sedi reservata.

Semper insuper servetur praescriptum catholicae fidei professionem et iuramentum antimodernisticum iuxta statutas formulas emittendi ante canonicatus vel dignitatis possessionem.

Quum denique aequum sit ut qui in Episcopi consilium ac senatum adsciscuntur, habitu quoque aliqua ratione a ceteris distinguantur, eidem SSmo D. N. placuit ut dignitates et canonici, pro more in Polonia recepto, gestare possint distinctorium iuxta exemplar huic S. Congregationi exhibitum, adnexum catenae aureae e collo pendenti; atque, extra missae celebrationem, anulum; itemque uti possint habitu praelatio piano; nec non cappa magna romana festis solemnioribus, aliis vero diebus mantelletto violaceo cum zona rubini coloris ac rochetto.

In ceteris vero omnibus Sanctitas Sua voluit ut iuris communis praescripta adamussim serventur.

Ad haec omnia executioni mandanda SSmus Dnus Noster deputare dignatus est ipsum Episcopum Podlachiensem, eidem tribuens facultates omnes ad id necessarias et opportunas; facto tamen onere intra sex menses, a data praesentium computandos, ad hanc S. Congregationem Consistorialem mittendi authenticum exemplar peractae executionis.

Quibus super rebus eadem Sanctitas Sua praesens edi iussit consistoriale decretum, perinde valiturum ac si apostolicae sub plumbo litterae expedirentur.

Contrariis quibuscumque non obstantibus, etiam speciali mentione dignis.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis Consistorialis, die 25 Novembris 1919.

(—) † C. Card. De Lai Epus Sabinen.

(loc. sigilli).

Secret. (—) Bapt. Rota Subst.

Concordat cum originali in quorum fidem Janów 22 Februarii 1920 a.

† Henricus episcopus Podlachiensis seu Janoviensis.

Henricus Przeździecki

S. THEOL. DOCTOR

DEI ET S. SEDIS APOSTOLICAE GRATIA

EPISCOPUS PODLACHIENSIS

Protonotarius Apostolicus ad instar.

In nomine Domini. Amen.

Immensa Dei misericordia atque Sanctae Sedis Apostolicae gratia ad sedem episcopalem Podlachiensem seu Janoviensem, Nos, licet indigni, evecti, nihil antiquius nihil sanctius habuimus habemusque, quam ut dioecesim hanc, impio schismatico russo regimine abolitam, nunc vero benignitate Sanctissimi Domini Nostri Benedicti XV. Papae restitutam, ad rectum tramitem promovendae Dei gloriae populique Podlachiensis procurandae salutis causa revocemus riteque ad mentem sacrorum canonum ordinemus.

Atque haud exigui studii Nostri erat Illustrissimum Capitulum Cathedrale Podlachiense seu Janoviense restituere illudque et membrorum undequaque dignorum coadunatione et insignium et privilegiorum ditatione prae caetero clero Nostro eminens reddere.

Hinc die 29. Martii 1919 anni supplicibus litteris et opportunum et necessarium duximus Sanctam Sedem adire, ut Capitulo Nostro Cathedrali in elargiendis quibusdam privilegiis et insignibus largae manus Suae non parceret.

Sanctissimus Dominus Noster Benedictus XV. et nationis Poloniae munificentissimus benefactor et dioeceseos Podlachiensis benignissimus restitutor, paternae bonitati Suae consulens, precibus Nostri benignam aurem dare non recusavit. Perenne huius rei documentum accepimus, nempe S. Congregationis Consistorialis „Podlachiensis seu de Janow erectionis seu restitutionis Capituli Cathedralis decretum“ die 25. Novembris 1919 a. sub № 544/19 datum. Cuius decreti tenori sedulo insistentes ea, quae ibidem demandata reperimus, qua deputatus Sedis Apostolicae exsequimur. Quare imprimis his litteris Nostri statuimus et declaramus Capitulum Cathedrale Podlachiense seu Janoviense a Sanctissimo Domino Nostro Benedicto XV. Papa erectum seu restitutum esse, quae ceteris Capitulis Cathedralibus, praesertim Poloniae, ex iure vel legitima consuetudine competunt.—Deinde eidem Capitulo strictissime et in perpetuum servanda ea, quae sequuntur, et ordinamus et decernimus.

• 1-o Praecitati decreti S. Congregationis Consistorialis authenticum exemplar in actis Curiae Nostreae Dioecesanae omni qua par est diligentia et solertia servandum eiusque transsumptum fideliter confectum Illustrissimo Capitulo Podlachiensi communicandum esse statuimus.

2-o In statutis capitularibus iuxta dispositionem can. 410. condendis omnia et singula, quae in memorato decreto continentur, admissim inscribantur atque serventur necesse est.

3-io Sanctitas Sua de apostolicae potestatis plenitudine, suppleto quatenus opus sit quorum intersit vel sua interesse praesumant consensu, Capitulum Nostrum Cathedrale erigendum seu restituendum

statuit, constans quatuor dignitatibus et octo canonicis, quorum unus ad officium theologi, alter ad poenitentiarum officium ad normam iuris deputentur; eique omnia iura, privilegia et indulta attribuit, quae ceteris Capitulis cathedralibus, praesertim Poloniae, ex iure vel legitima consuetudine competunt. Quare olim in Capitulo Cathedrali Podlachiensi, sicut et in ceteris Capitulis Cathedralibus provinciae huius Varsaviensis, conditas praelaturas: decani, archidiaconi, scholastici et custodis nomine quatuor supra memoratarum dignitatum venire monemus et testamur.

4-o Gravissimi pariter officii Nostri esse censemus ea, quae in sacris canonibus circa residentiam capitularium necnon circa officium chorale eorundem disponuntur, Capitulo Nostro Cathedrali singulari studio et cura diligentissima servanda mandare et praecipere. Quia vero in Capitulo Nostro Cathedrali praebendae canonicales desunt, quamdiu hae praesto non erunt, declaramus et statuimus capitulares quoad legem residentiae et officium chorale gaudere dispensatione, quae in laudato decreto conceditur: „Quoniam vero presbyteri in canonicos eligendi aliis ecclesiasticis muniis, praecipue cura animarum, distenti sunt, ac praeterea deficiunt in praesens canonicales praebendae, Sanctissimus Dominus, quousque erecti canonicatus congrua praebenda aucti non fuerint, eosdem capitulares a residentia penes ecclesiam cathedralem et ab oneribus choralibus interea eximit et dispensat; ita tamen, ut missa conventualis diebus dominicis, festivis et feriis V. celebretur, saltem hora tercia vel nona ante missam conventualem choraliter recitetur, atque singulis diebus dominicis ac festivis vesperae decantentur.“ Cum praefato decreto decernatur: „In Episcopi autem potestate erit eosdem canonicos convocare, quoties ipse opportunum vel necessarium iudicaverit ad dioecesis vel Capituli negotia agenda, circa quae ex sacrorum canonum praescripto Capituli sententia est exquirenda“, asserimus igitur declaramusque iure hoc Nos usuros esse, ut omnibus sacrorum canonum dispositionibus exacte satisfiat.

5-o „Sanctitas Sua mandat, ut canonicatum collatio ad tramitem iuris fiat cum reservationibus in Codicis statutis (Lib. III. tit. XXV cap. III.) postquam praebendae constitutae fuerint; interim vero, perdurante scilicet praebendarum defectu, Episcopus eosdem canonicos libere conferat prout in Domino expedire iudicaverit, quatuor tamen dignitatibus exceptis, quarum collatio hac prima vice tantum Episcopo tribuitur, sed quovis alio tempore erit S. Sedi reservata“. Quatuor dignitates modo qui sequitur: praelaturam decani Illsimo ac Resmo D. Ceslao Sokołowski, Sacrae Theologiae Doctori, Episcopo Auxiliari Nostro; praelaturam archidiaconi Illsimo D. Carolo Dębiński, Sacrae Theologiae Doctori; praelaturam scholastici Illsimo D. Thaddaeo Osiński, praelaturam custodis Illsimo D. Ignatio Jasiński; canonicatus vero Illsismis Dominis: Vincentio Abramowicz; Vincentio Supren, S. Theologiae Magistro; Stanislawo Retke; Juliano Ryster, Sacrae Theologiae Candidato; Ludovico Kalicki; Joanni Rudnicki; Josepho Kobyliński; Antonio Poboży, Philosophiae Doctori contulimus, quos omnes sacerdotes doctrina vitaeque integritate praestantes esse optime perspectum habemus (can. 404 § 1). Illsmum D. Julianum Ryster ad officium theologi; Illsmum D. Ludovicum Kalicki ad officium poenitentiarum deputamus.

6-o Neque praetermissimus neque unquam praetermissam Nos

patiemur illam pariter dispositionem decreti, quae sonat: „semper insuper servetur praescriptum catholicae fidei professionem et iuramentum antimodernisticum iuxta statutas formulas emittendi ante canonicatus vel dignitatis possessionem“.

7-o Perennis quidem memoria sollemniter colenda est Sanctissimi Domini Nostri Benedicti XV. Papae, qui et restaurator dioeceseos Podlachiensis et copiosissimarum gratiarum largitor singulari devotione prosequendus est. Quare flagitavimus humillime Beatissimum Patrem, ut praeter alia insignia Nomen Suum Augustissimum Nobis, clero populoque Podlachiensi aestimatissimum—in distinctorio monogrammate, impressum, in perpetuum Capitulares Podlachienses gestare permittat, insimul usum zonae rubini coloris ad habitum Capitulare non recuset, quo signo iugiter ante oculos et cleri et fidelium recordatio ponatur illius sanguinis, cuius effusione Martyres Podlachienses suam erga Ecclesiam Sanctamque Sedem et fidelitatem et pietatem abunde testati sunt. Annui hisce precibus Optimus Pater, cuius bonitati ineffabili placuit: „ut dignitates et canonici pro more in Polonia recepto, gestare possint distinctorium iuxta exemplar huic S. Congregationi exhibitum, adnexum catenae aureae e collo pendenti; atque extra missae celebrationem anulum; itemque uti possint habitu praelatio piano; necnon cappa magna romana festis solemnioribus, aliis vero diebus manteletto violaceo cum zona rubini coloris ac rochetto. In ceteris vero omnibus Sanctitas Sua voluit, ut iuris communis praescripta adamussim serventur,“ Nosque et pro officio Nostro, quo in Domino fungimur et pro obedientia omnibus sine exceptione aut remissione Sanctae Sedis mandatis debita, vigiles erimus, ut Capitulum Cathedrale Nostrum cetero clero fidelique populo exemplis praelucens, potissimum observationi horum praescriptorum quam fidelissime incumbat.

8-o Quia vero ad haec omnia executioni mandanda Sanctissimus Dominus Nos quidem deputare dignatus est, tribuendo facultates omnes ad id necessarias et opportunas, praesentibus litteris Nostri huic deputationi et animum et operam applicare gravissimi Nostri officii esse putamus atque diem executionis praedicti decreti S. Congregationis Consistorialis de die 25. Novembris 1919 assignari diem 22. Februarii 1920 anni, quo has litteras Nostras edimus atque signamus harumque publicationis rationem per laudati decreti S. Congregationis Consistorialis et earundem integrum textum in foliis Nostri dioecesanis impressum decernimus atque statuimus.

Faxit Deus, ut iuxta verba praelaudati decreti, privilegia recensita „ad divini cultus splendorem in ecclesia cathedralli magis augendum“ haud parum conferant, Capitulares hisce gratiis aucti, strenui atque sollertes officii Nostri pastoralis cooperatores semper existant. Nosque iterum iterumque eos hortamur, ut Sanctae Sedi addictissimi Eique devotissimi permaneant, carissimumque sit ipsis in perpetuum nomen Augustissimi Pontificis feliciter nunc regnantis, cuius memoriale Capitulo „in generationem et generationem“ (Ps. 101) demandatur.

• Datum in residetia Nostra episcopali in Janow die 22 Februarii, quae est Dominica I. Quadragesimae, anno Domini 1920 sub sigillo Nostro atque manus propriae consignatione.

† Henricus episcopus Podlachiensis seu Janoviensis.
Pro Cancellario M. Stefanowski.

DZIAŁ NIEURZĘDOWY.

1. Podlaska ty męczeńska krwi!

Podlaska ty męczeńska krwi!
Tyś jak Edenu kwiat,
Purpury blask, co w tobie lśni,
Zachwyca cały świat!
Twoja cudowna, rajska woń
Upaja nas do łez
I płynie poprzez polską błoń
Hen w dal! na ziemi kres!

Podlaska ty męczeńska krwi!
Odważna jako lew,
W tobie się Boża siła skrzy
I ludu święty gniew!
Tyś okazała, jaką moc
Ma w sobie polski lud,
Przez cię ucisku pierzchła noc,
Wolności błysnął cud!

Podlaska ty męczeńska krwi!
Tyś jak potężny młot!
Przed tobą cofa się i drży
Ogień moskiewskich rot,
Przez ciebie jest zawstydzon czart,
A poczczone Pan i Bóg,
W tobie dusz polskich zjawion hart!
I gdzież jest dziś twój wróg??

w Janowie Podlaskim.

Podlaska ty męczeńska krwi!
Tyś jak świetlany słup
Wiodła lud wśród niewoli cmy,
Pośród najcięższych prób,
Przez morze łez, przez trud i ból
W obietnic Bożych kraj,
Gdzie daje wieńce Wieków Król,
Gdzie wieczny duszom raj!

Podlaska ty męczeńska krwi!
Nadziemski jest twój czar,
Lecz skąd ta moc, co w tobie tkwi?
Skąd twój płomienny żar??
Ty czerpiesz siłę z górnych nieb,
Z Chrystusa Krwawych Ran,
Tobie ją wlewa Żywy Chleb,
Którym nas karmi Pan!

Podlaska ty męczeńska krwi!
Niech twój donośny głos
Jak krwi Ablowej—w niebo brzmi
I Polski chroni los!
Zwątpiałe serca polskie ciesz,
A zatwardziałe krusz!
Królestwo Boże trwale szersz
Wśród wiernych polskich dusz!

Ks. Mateusz Jez.

2. Stowarzyszenie adoracji Przen. Sakramentu dla kapłanów.

W codziennych naszych trudach kapłańskich, nieraz ciężkich bardzo, największą naszą pociechą i siłą jest bliska obecność P. Jezusa w Przenajśw. Sakramencie Ołtarza i łatwa sposobność potrzebnego ratunku.

Znaczna część kapłanów starszych i młodszych pamięta o tem doskonale i, czyniąc zadość potrzebie serca kapłańskiego, spędza u stóp Boskiego Więźnia miłości dłuższe chwile każdego dnia lub tygodnia, powtarzając ze świętą dumą: „Niemasz inszego narodu tak wielkiego, któryby miał bogi tak przybliżające się do niego, jako Pan Bóg nasz przytomny jest na wszystkie prośby nasze” Deut. IV. 7.

Ale doświadczenie uczy, że nawet najwznioślejsze czynności łatwiej i chętniej spełnia człowiek, jeżeli się do nich w szczególny sposób zobowiąże, jeśli ma jakiś widomy znak, przypominający mu uczynione przyrzeczenie i jeśli kontroluje siebie samego co do jego wypełnienia:

Świadomy tego faktu Czcigodny Sługa Boży O. Piotr Eymard założyciel Zgromadzenia X. X. Eucharystjanów, poświęconego w szczególniejszy sposób czci Przen. Sakramentu, zawiązał za zgodą Stolicy Apostolskiej osobne Stowarzyszenie adoracji Przen. Sakramentu dla kapłanów. Członkowie obowiązują się (oczywiście nie pod grzechem) poświęcić raz w tygodniu godzinę na adorację Przen. Sakramentu, nie koniecznie klęcząco; słabowici mogą ją odbywać i w mieszkaniu swoim. Modlitwy są dowolne; według metody O. Eymarda dziei się godzinę na 4 punkty: Uwielbienie, Dziękczynienie, Przebłaganie i Prośba. Podręczników jest kilka, zwłaszcza X. Tesnera.¹⁾

Odprawione godziny adoracji notują członkowie i wykaz ich przesyłają co 2 miesiące lub przynajmniej co kwartał do dyrektora diecezjalnego, który odsyła je do najbliższego kościoła O. O. Eucharystjanów, Tam umieszcza się je w urnie przed Ołtarzem wystawienia nieustającego jako votum na przeciąg jednego miesiąca, Te wykazy posyła się dlatego, aby uchronić Związek od zastoju i zmuszać się do wypełnienia przyjętego obowiązku.

Każdy członek prenumeruje organ Stowarzyszenia, dla Polaków jest nim obecnie miesięcznik, Głos Eucharystyczny, wychodzący trzeci rok w Krakowie (red. X. Józef Mazurek ul. Warszawska 1., przedpłata roczna 10 m).

Raz w rok należy odprawić Mszę św. za zmarłych członków.

Przywilej są następujące:

Odpust zupełny w dzień zapisywania się i w każdy dzień, w którym odbywa się godzinna adorację Przen. Sakramentu. Wszystkie odpusty Stacji rzymskich, jerozolimskich, św. Jakóba z Kompostelli i Porcjunkuli przy każdym nawiedzeniu Przen. Sakramentu, jeśli się odmówi przy tem 6 razy Ojcie nasz, Zdrowaś Marjo i Chwała Ojcu, sercem przynajmniej skruszonym.

Zupełny odpust w godzinę śmierci, jeśli się wymówi sercem skruszonym Święte Imię Jezus.

Nadto: przywilej zaczynania Jutrzn i Laudesów o godz. 1-ej pp.

Władza poświęcania i wkładania szkaplerza św. Józefa. Prawo poświęcania Koronki na cześć Niepokalanego Poczęcia N. P. Marji z odpustami. Władza przyjmowania do tercjarstwa i zakładania go za zgodą Ordynarjatu biskupskiego.

Stowarzyszenie liczy około 10000 członków w różnych krajach i częściach świata. W Polsce, mimo niesprzyjających dotychczasowych warunków, należą do niego, setki kapłanów, każda prawie diecezja ma swych przedstawicieli. Z diecezji podlaskiej zapisało się już kilku księży.

Obecnie są starania o utworzenie polskiej prowincji i założenie na ziemi polskiej Klasztoru i Kościoła X X. Eucharystjanów z nieustanną adoracją dniem i nocą; najlepiej nadawałaby się do tego Warszawa. Jeden Eucharystjanin Polak X. Gustaw Kłodnicki pracuje obecnie w Chicago i ma ten plan.

We wpisach pośredniczy X. Mateusz Jeź. Kierownik duchowny Seminarjum podlaskiego, który jest moderatorem tego Stowarzyszenia na całą Polskę.

¹ Niektóre funkcje duchowne, zwłaszcza jazdę do chorego, można wliczyć do adoracji.

DZIAŁ URZĘDOWY.

№ 726.

BISKUP PODLASKI

do Wielebnego Duchowieństwa Podlaskiego.

Wobec nieprzygotowania na czas druków z dokumentem jurysdykcji do słuchania spowiedzi, niniejszym dekretem wszystkim Kapłanom Naszej Diecezji, posiadającym dotąd jurysdykcję do słuchania spowiedzi, przedłużamy ją aż do odwołania, udzielając zarazem władzy rozgrzeszania od cenzur kościelnych, stosownie do zajmowanego urzędu, co określiliśmy dekretem z dnia 5 lipca 1919 roku Nr 1629 (ob. „Wiadomości Diec. Podlaskie 1919 r. str. 188 i nast.).

Janów, dnia 24 lutego 1920 r.

w z. † Czesław Sokołowski.

Biskup Pentakomjeński, Sufragan Podlaski.

w z. Kanclerza Ks. M. Stefanowski.

Dekret „Quam singulari“.

Ojciec św. Pius X w d. 8 Sierpnia 1910 r. wydał dekret „o wieku w którym dzieci powinny być dopuszczone do Komunii św.“ Dekret ten wydrukowało czasopismo *Acta Apostolicae Sedis* (1910, vol. II, str. 577—583), Podajemy tu dosłowny przekład tekstu łacińskiego, by Wielebne Duchowieństwo miało go pod ręką w Niedzielę Przewodnią, w którą corocznie, z rozporządzenia Najdostojniejszego Pasterza, powinno odczytywać ten dekret ludowi z ambony po kazaniu na sumie

* * *

„Jak szczególną miłością darzył na ziemi Chrystus małe dzieci, świadczą wyraźnie karty Ewangelii św. Bo też przestawał z niemi jaknajchętniej; kładł na nie zazwyczaj swe ręce; brał je w swe objęcia, oraz im błogosławił. To też, gdy uczniowie odsuwali od Niego dzieci, karmił to z oburzeniem, owszem upominał statecznymi słowy: „Dopuszczcie dzieciom iść do mnie, a nie zakazujcie im; albowiem takowych jest królestwo Boże.“ (Marc. X, 13, 14, 10). A jak wysoce cenil niewinność i czystość duszy dziecięcej, wykazał to jasno wówczas, gdy, przywoławszy dzieciątko, rzekł do uczniów: „Zaprawdę powiadam wam, jeśli się nie nawrócicie, i nie staniecie się jako dzieci, nie wnieście do królestwa niebieskiego. Ktokolwiek się tedy uniży, jako to dziecko, ten jest większy w królestwie niebieskiem.—A ktoby przyjął jedno dziecko takowe w imię moje, mnie przyjmuje.“ (Matt. XVIII, 3, 4, 5).

Pomnąc na te słowa, Kościół katolicki już od początku swego istnienia starał się doprowadzać dzieci do Chrystusa przez Komunię świętą, której też zazwyczaj udzielano nawet niemowlętom. Czyniono to łącznie z udzielaniem Chrztu św., a zwyczaj taki przetrwał gdzieśkolwiek nawet i w czasach późniejszych, o czem przepisy podają wszystkie niemal dawne i aż do XIII w. sięgające rytuały. Zwyczaj ten u Greków i na Wschodzie przetrwał dotąd. Dla usunięcia jednak niebezpieczeństwa, aby zwłaszcza niemowlęta nie wyrzuciły Komunii

św. pod postacią chleba przyjętej utarło się, iż od samego początku udzielano im Eucharystji tylko pod postacią wina.

Nietylko jednak przy Chrzcie św., lecz i potem raz poraz tym Boskim pokarmem zasilano niemowlęta. Był bowiem zwyczaj w niektórych kościołach przyjęty udzielania dzieciom Eucharystji zaraz po Komunji św. duchowieństwa; w innych zaś świątyniach rozdawano im cząstki, pozostałe po Komunji św. osób dorosłych.

Praktyka ta jednak w Kościele Łacińskim z czasem ustała, małe dzieci do Stołu Pańskiego poczęto dopuszczać tylko wtedy, gdy doszły do używania rozumu i pewnego rozpoznania, co to jest Najświętszy Sakrament. Nowy ten sposób postępowania, wprowadzony już przez niektóre synody partykularne, uroczyście zatwierdził Sobór Lateraneński IV, w r. 1215, ogłaszając słynny kanon 21, w którym postanowiono, iż wierni po dojściu do używania rozumu powinni przystępować do Spowiedzi sakramentalnej i do Komunji świętej. Uczyniono to następującemi słowy: „Każdy wierny płci obojga, skoro dojdzie do używania rozumu, niech sam się szczerze spowiada ze swoich grzechów, przynajmniej raz na rok, przed właściwym kapłanem oraz niech się stara o odprawienie według sił nałożonej pokuty, przyjmując z czcią Sakrament Eucharystji conajmniej na Wielkanoc, chyba, że od przyjęcia Komunji św. wypadnie mu się powstrzymać na pewien czas dla jakiejś ważnej przyczyny i to za poradą spowiednika“.

Sobór Trydencki, (Sess. XXI, de Communione, c. 4) wcale nie ganiąc dawnej praktyki udzielania Komunji św. dzieciom przed ich dojściem do rozumu, zatwierdził dekret Lateraneński oraz potępił tych, którzyby inaczej sądzili. „Jeśliby kto przeczył, iż wszyscy i każdy po szczególe wierni Chrystusowi płci obojga, po dojściu do używania rozumu, nie są obowiązani corocznie do przyjmowania Komunji św., przynajmniej na Wielkanoc, jak to przepisuje Kościół św., Matka Nasza,—taki niech będzie wyłączony ze społeczności wiernych (anathema sit)“ (Sess. XIII, de Eucharistia, c. 8, can. 9).

A zatem, na mocy przytoczonego i dotąd obowiązującego dekretu Soboru Lateraneńskiego, wierni Chrystusowi natychmiast, skoro dojdą do używania rozumu, powinni, przynajmniej raz na rok, przystępować do Sakramentów Pokuty i Eucharystji.

Jednakowoż z biegiem czasu wkradły się liczne błędy i opłakane nadużycia co do określenia wieku, w którym dzieci przychodzą do rozumu. Niektórzy sądzili, że inny wiek dzieci liczyć należy, gdy chodzi o przystępowanie do Sakramentu Pokuty, inny zaś co do przyjmowania Komunji świętej. Mniemali bowiem, że do Sakramentu Pokuty wystarcza wiek, w którym dziecko może rozróżnić dobro od zła, a zatem może rozpoznać grzechy; dla przyjęcia Eucharystji św. wymagali wieku starszego, w którym dziecko może zdobyć pełniejsze poznanie prawd wiary i z dojrzałym umysłem przygotować się do Komunji św.. Stąd, stosownie do zwyczajów, przyjętych w różnych miejscach i do mniemań ludzkich, postanowiono do przyjęcia Komunji św. wymagać już to lat dziesięciu, lub dwunastu, już to czterem a nawet więcej, podczas gdy mniej lat liczącym dzieciom lub młodzieży, zabroniono przystępować do Stołu Pańskiego.

Zwyczaj taki pod pozorem zabezpieczenia czci, należnej Najświętszemu Sakramentowi, usuwał wiernych od Komunji świętej, co stało się powodem wielu złych następstw. Zdarzało się bowiem, iż wyrwani z objęć Chrystusa dzieci w wieku niewinności, pozbawione

były wszelkiego dla życia wewnętrznego pokarmu; a wówczas młodzież, usidlona zewnątrz licznymi pokusami, przy braku silnej pomocy, straciwszy czystość duszy, wpadała w nałogi grzeszne pierwej, nim zdołała zakosztować świętej mocy sakramentalnej. To też pomimo staranniejszego nawet przygotowania do pierwszej Komunii św. i odbycia dokładnej Spowiedzi, co jednak nie wszędzie bywało, utracenie pierwszej niewinności zawsze należy uważać za sprawę godną pożałowania, czego można byłoby uniknąć przez dopuszczanie do Komunii św. dzieci w młodszym wieku.

Również należy potępić zwyczaj, istniejący w wielu miejscach, niedopuszczania dzieci do Spowiedzi, jeśli nie idą do Komunii św., jakoteż praktykę zatrzymywania rozgrzeszenia takim dzieciom. Skutkiem tego dzieje się, że dzieci, być może uwikłane w ciężkie grzechy, pozostają w nich dłużej z wielką dla duszy szkodą.

Lecz najgorszym jest zwyczaj, praktykowany w niektórych miejscach, niedopuszczania dzieci do przyjęcia Wiatyku św. w chwili niebezpieczeństwa utraty życia, jeśli dzieci te dotąd nie przystępowały do Komunii św., albowiem w takich razach dzieci zmarłe i pogrzebione jako niemowlęta, pozostają pozbawionymi pomocy, płynącej z modłów kościelnych.

Szkody tego rodzaju przyczyniają ci, którzy większy niż potrzeba kładą nacisk na nadzwyczajne przygotowania do Pierwszej Komunii św., nie zwracając zapewne uwagi na to, że zastrzeżenia takie pochodzą z błędów Jansenistowskich, albowiem podług Jansenistów Najświętsza Komunia jest nagrodą, nie zaś lekarstwem na ułomności ludzkie. Inaczej, zaiste, uczył Sobór Trydencki, napominając, że Komunia św. jest „lekarstwem zapobiegawczem, które nas wybawia od win powszednich i chroni od grzechów śmiertelnych“, (Sess. XIII, de Eucharistia, c. 2); naukę tę niedawno wyłożyła wyraźniej św. Kongregacja Soborowa dekretem, wydanym w d. 26. grudnia 1905 r., w którym przypomina, że do codziennej Komunii św. mogą przystępować wszyscy wierni bądź starsi, bądź młodszy, byleby tylko dopełnili dwóch warunków: byli w stanie łaski i mieli dobrą intencję.

Wobec starożytnej praktyki rozdawania niemowlętom cząstek świętych, pozostałych po Komunii osób dorosłych, nie można za rzecz słuszną uważać wymagania obecnie od dzieci, aby do Komunii świętej przystępowały dopiero po nadzwyczajnem przygotowaniu, albowiem one, pozostając w najszcześniejszym stanie pierwotnej czystości i niewinności, bardzo potrzebują tego pokarmu duchowego, ze względu na liczne w tych czasach pokusy i niebezpieczeństwa.

Nadużycia, które karcimy, pochodzą z tego, iż nieumiejętnie i niesłusznie określano inny wiek, wymagany do przyjęcia Sakramentu Pokuty, inny zaś—dla przystępowania do Komunii świętej. Sobór Laterański, nakładając łączny obowiązek Spowiedzi i Komunii, dla obydwóch wymaga tego samego wieku dojścia do używania rozumu. A zatem, jak do przystąpienia do Spowiedzi za czas dojścia do rozumu uważamy wiek, w którym dziecię odróżnia złe i dobre, czyli w którym używa pewnej władzy rozumowania, tak też za wiek odpowiedni dla przystępowania do Komunii św. należy uznać czas, w którym dziecię może rozróżnić Chleb Eucharystyczny od chleba zwyczajnego; a jest to również wiek, w którym dziecię osiągnęło użycie rozumu.

Nie inaczej pojmowali to główniejsi tłumacze Soboru Laterańskiego i ówcześni biskupi. Albowiem dzieje kościelne wskazują, że wiele synodów i dekretów biskupich już od XII w., wnet po Soborze Laterańskim dopuszczało do pierwszej Komunii świętej siedmioletnie dzieci.

Mamy nadto wielkiej wagi świadectwo, bo zdanie św. Tomasza z Akwinu, który pisze: „Skoro tylko dzieci poczynają mieć jakiegokolwiek użycie rozumu tak, iż mogą uczcić ten Sakrament (Eucharystji), wówczas można im udzielać tego Sakramentu „(Sum Theol., 3 p., 2. 80, a. 9, ad 3). Co Ledesma wyjaśnia w sposób następujący: „Na mocy powszechnej nauki twierdzą, iż ci wszyscy winni otrzymywać Eucharystję, którzy mają użycie rozumu, skoro tylko doszli do używania tych władz, chociażby nawet dziecię nie zupełnie jasno zdawało sobie sprawę z tego, co czyni“ (In S. Thom., 3 p., 2. 80, a. 9 dub. 6). Myśl tę Vasquez wyjaśnia słowy: „Skoro tylko dziecię doszło do takiego używania rozumu, wnet zaraz na mocy samego prawa Bożego winno (przystąpić do Komunii św.) tak, iż Kościół nie może zgoła zwolnić go od tego obowiązku“ (In 3 p. S. Thom., disp. 214, c. 4, n. 43). To samo wykłada św. Antonin: „Skoro dziecię zdolne jest do przestępstwa, skoro, mianowicie, może zgrzeszyć śmiertelnie, wówczas winno zachować prawo co do obowiązku odbywania Spowiedzi, a zatem i do przyjmowania Komunii św.“ (P. III, tit. 14, c. 2, § 5). Sobór Trydencki każe dojść do takiego również wniosku. W Sess. XXI c. 4 wspomina, że „dzieci, nieposiadające używania rozumu, nie są obowiązane do uczestnictwa sakramentalnego w Eucharystji“, co tłumaczy jedyną racją, iż dzieci takie nie mogą zgrzeszyć, „albowiem—mówi Sobór—nie mogą w tym wieku utracić otrzymanej łaski synów Bożych“. A zatem Sobór wypowiada zdanie, że wówczas koniecznie powinny dzieci przystępować do Komunii św., gdy przez grzech mogą utracić łaskę Bożą. Z nauką taką zgadzają się słowa Synodu Rzymskiego, odbytego za papieża Benedykta XIII. Synod ten naucza, iż obowiązek przyjmowania Komunii św. zaczyna się wtedy, gdy „chłopcy i dziewczęta doszły do używania rozumu, czyli do takiego wieku, w którym potrafią odróżnić pokarm sakramentalny, czyli prawdziwie ciało Jezusa Chrystusa od chleba zwykłego powszedniego oraz umieją przystąpić do Komunii św. z należytą wiarą i pobożnością“ (Istruzione per quei che debbono la prima volta ammettersi alla S. Communione. Append. XXX, P. 11). Katechizm Rzymski uczy, że „w jakim mianowicie, wieku należy udzielać dzieciom Komunii św., nikt lepiej oznaczyć nie może nad ojca i kapłana, któremu wyznają swe grzechy. Albowiem (ojciec i spowiednik) powinni wybadać dzieci i rozpoznać, czy mają jakiegokolwiek pojęcie o tym przedziwnym Sakramencie i czy pragną przyjąć Komunię św.“ (R. II. De Sacr. Euchar., n. 62).

Z tego wszystkiego wynika, że do przyjęcia Komunii św., będzie odpowiedni wiek, w którym dziecię rozróżniać umie chleb eucharystyczny od chleba zwykłego, codziennego tak iż może z pobożnością przystąpić do stołu Pańskiego. A zatem do przyjęcia Komunii św. nie wymaga się od dzieci doskonałej znajomości prawd Wiary, wystarcza bowiem znajomość początków, czyli jakakolwiek umiejętność; ani też niepotrzebne jest zupełne używanie rozumu, gdyż wystarcza użycie rozumu początkowe, czyli jakiegokolwiek użycie rozumu. Wobec tego należy zupełnie potępić mniemanie, jakoby trzeba było odkładać

Komunję św. dzieci na lata dalsze i wymagać do jej przyjęcia wieku dojrzałego. Co też Stolica Apostolska wielokrotnie potępiła. Tak ś. p. papież Pius IX listem, wydanym przez kardynała Antonellego do biskupów francuskich w dn. 12 marca 1866 r., zgromił surowo, zakładający się w niektórych diecezjach zwyczaj odkładania Komunii św. do dojrzałego wieku i pewnych lat określonych. Św. Kongregacja Soborowa w d. 15 Marca 1851 r. poprawiła w uchwałach Synodu w Rouen rozdział, w którym zabroniono przystępować do Komunii św. dzieciom do lat dwunastu. W sprawie, nadesłanej z Argentyny, podobny dekret wydała św. Kongregacja Sakramentów w d. 25 Marca 1910 r. Na pytanie bowiem, postawione, „czy do Komunii św. można dopuszczać dzieci dwunasto czy też czternastoletnie“, św. Kongregacja odpowiedziała: „Chłopcy i dziewczęta skoro dojdą do lat rozeznania, czyli do używania rozumu, powinni być dopuszczani do Komunii św.“

Po dokładnem rozważeniu tych wszystkich okoliczności, św. Kolegium Kongregacji Sakramentalnej, na ogólnem zebraniu, odbytem w d. 15 lipca 1910 r., mając na celu usunięcie zupełne wspomnianych nadużyć, uznało za pożyteczne postanowić niżej wymienione normy, które winny być wszędzie zachowane co do pierwszej Komunii dzieci, aby już od lat najmłodszych dziatki złączyły się z Chrystusem, Jego życiem żyły i w Nim znalazły opiekę przed niebezpieczeństwem utraty niewinności.

I. Dla przystąpienia do Spowiedzi i przyjęcia Komunii św. należy przyjąć wiek dzieci, doszłych do rozumu, t. j. taki wiek, w którym dziecię poczyna rozumować, czyli około lat siedem albo też mniej lub więcej. Od tego czasu poczyna dzieci obowiązywać przykazanie o Spowiedzi i Komunii św.

II. Dla przystąpienia do Spowiedzi i pierwszej Komunii św. nie potrzeba wymagać od dzieci zupełnej i doskonałej znajomości nauki chrześcijańskiej. Lecz dziecię powinno potem według swych uzdolnień stopniowo zdobywać znajomość całego katechizmu.

III. Dla odpowiedniego przygotowania się do pierwszej Komunii św. dziecię powinno według swych uzdolnień znać zasadnicze tajemnice wiary (*fidei mysteria necessaria necessitate medii*) oraz rozróżniać Chleb Eucharystyczny od chleba zwykłego, ziemskiego, tak iżby do Najśw. Eucharystji dziecię mogło przystąpić z taką pobożnością, na jaką tylko wiek mu pozwala.

IV. O obowiązku zachowania przykazań co do Spowiedzi i Komunii św., dziecię, o ile te dotyczą go, winni pouczyć przedewszystkiem ci, którzy się niem opiekują, czyli rodzice, spowiednik, nauczyciel i proboszcz. Doprowadzeniem dziecięcia do pierwszej Komunii św. powinien, według Katechizmu Rzymskiego, zająć się i zdecydować o czasie ojciec, lub ten kto go zastępuje oraz spowiednik.

V. Proboszczowie powinni raz lub częściej na rok postarać się o naznaczenie i urządzenie Komunii św. generalnej dla dzieci i do niej dopuszczać nie tylko te dziatki, które po raz pierwszy przystępują do Stołu Pańskiego, lecz także inne dzieci, które za zgodą rodziców i spowiednika, jak to było rzeczone, już przedtem poraz pierwszy przyjmowały Chleb Anielski. Dla wszystkich zaś przyjmujących Komunję św., generalną należy przedtem wyznaczyć kilka dni na pouczenie i przygotowanie.

VI. Opiekunowie dzieci, które poraz pierwszy przystąpiły do Komunii św., powinni usilnie troszczyć się o to, aby dziatki te póź-

niej również często przystępowały do Stołu Pańskiego, a jeśli to możliwe, nawet codziennie, jak tego pragnie Chrystus Pan i Kościół św. Matka Nasza oraz aby czyniły to z taką pobożnością, na jaką tylko wiek młodociany pozwala im się zdobyć. Nadto opiekunowie ci powinni pamiętać, iż wielki na nich spoczywa obowiązek dopilnowania dzieci, iżby uczęszczały nadal na wspólne nauki katechizmowe, a jeśli nie mogą, aby w inny sposób uzupełniali braki wychowania religijnego dzieci.

VII. Bezwarunkowo potępić należy zwyczaj niedopuszczania dzieci do Spowiedzi, lub też nieudzielania im rozgrzeszenia, gdy już doszły do używania rozumu. Przeto Biskupi winni się postarać, nawet przez zastosowanie prawnych środków, o to, aby nadużycia tego rodzaju zostały zupełnie zniesione.

VIII. Zasługuje na napiętnowanie nadużycie odmawiania Wiatyku i Olejem św. namaszczenia dzieciom, które doszły do użycia rozumu oraz grzebania ich według rytu przepisanego dla pogrzebu niemowląt (ritu parvulorum). Biskupi powinni surowo karcić tych kapłanów, którzy nie zaniechają takich nadużyć.

Uchwały powyższe, przez O. O. Kardynałów tej Kongregacji powzięte, Jego Świętobliwość Ojciec św. Pius X zatwierdził na audjencji w d. 7 bież. miesiąca oraz nakazał niniejszy dekret wydać i ogłosić. Każdemu zaś z Biskupów nakazał, aby dekret ten ogłosił nietylko proboszczom i duchowieństwu, lecz także oznajmił ludowi, któremu należy go odczytywać w języku ojczystym corocznie w czasie Komunii Wielkanocnej. Sami zaś Biskupi będą obowiązani po upływie każdego lat pięciu informować Stolicę Apostolską o zachowaniu tego dekretu wraz z relacją o innych sprawach diecezji.

Wszelkie przeciwne prawa i zwyczaje nie mogą się sprzeciwiać niniejszemu dekretowi.

Dan w Rzymie w gmachu tejże św. Kongregacji, d. 8 sierpnia 1910 r. (Podpis) Kard. Ferrata, Prefekt. F. Giustini.

Tłumaczył B. C. S.

Z KURJI DIECEZJALNEJ.

№ 736

25. II. 1920.

1. Do Wielebnego Duchowieństwa Diecezji Podlaskiej.

W myśl postanowienia, powziętego na VI Konferencji Ks. ks. Dziekanów, odbytej w d. 22 stycznia r. b. punkt 19, Kurja J. E. Ks. Biskupa, załącza poniżej kwestjonariusz, na który zechcą odpowiedzieć piśmiennie Wielebni Księża Proboszczowie i Rektorzy kościołów, w których ma się odbyć w r. b. Wizyta Pasterska i wzywa ich, by zgodnie z postanowieniem powyższem swe odpowiedzi piśmienne złożyli w Kurji. Nadto Kurja przypomina Wielebnym Ks. ks. Proboszczom i Rektorom kościołów, które objęte zostały planem tegorocznej Wizyty Pasterskiej (Wiad. D. Podl. Rok. 1920 str., 48 n. 19) że Instrukcja wydrukowana w zeszłorocznych Wiadomościach Diecezji Podlaskiej (str. 136—137) i nadal aż do odwołania obowiązuje.

Wreszcie zaznacza się, że Nasz Najdostojniejszy Pasterz podczas Wizyt roku zeszłego zwrócił uwagę na to, że pomiędzy biesiadnikami, zaproszonymi przez J. Ks. Proszczów na obiad (Wiad. Podl. r. 1919 str. 137. UWAGA, punkt 2) nie było przedstawicieli nauczycy-

cielstwa, choć niewątpliwie w każdej parafji znajdują się nauczyciele lub nauczycielki, którzy bardzo gorliwie pracują nad zaszczepieniem w serca dzieci prawd Wiary św. Katolickiej i nad umoralnieniem ludu. Tego rodzaju zbożnych pracowników i pracownic pomijać nie wypada.

№ 737

25. II. 1920.

2. Kwestjonariusz

tyczący się Wizyt Pasterskich, ułożony w myśl 19-go postanowienia J. E. Ks. Biskupa, zapadłego na konferencji J. XX. Dziekanów d. 22 stycznia 1920 roku odbytej.

I. Wiadomości ogólne.

Nazwa parafji. Czy w miejscowości tej nie zdarzyły się jakie wypadki historyczne, lub czy z niej nie wyszli jacy sławni Polacy lub Polki? W jakiej odległości znajduje się miejscowość kościelna od Janowa? Z jakimi parafjami graniczy? Z jakich miejscowości zamieszkałych składa się parafja? O ile kilometrów każda z tych miejscowości jest odległa od kościoła parafjalnego? Jak dawno parafja w tem miejscu istnieje? Czy jest akt erekcyjny parafji lub jego wierzytelna kopja? Ile w parafji od chwili jej założenia było kościołów, kiedy każdy z nich przestał istnieć i kiedy na jego miejsce wzniesiono nowy?

II. Historia kościoła obecnego i przysługujące mu prawa i przywileje.

W miarę możności należy odpowiedzieć na pytania umieszczone w № 1 „Wiadomości Diec. Podl.“ z r. b. str. 16., § 2, wzięwszy z wstępu VI tylko to pytanie: „Czy kościół jest parafjalnym, *matix*, czy tylko *filia sine cura animarum*; inne pytania z tego ustępu i ustęp następny: „ile dusz liczy parafja“ i t. d. opuścić; poczem następujące ustępy aż do końca § 2 wzięść, oprócz ustępu: „Ilu duchownych“ i t. d.

III. Budowa kościoła i stan jej.

W miarę możności odpowiedzieć przynajmniej na ważniejsze pytania z str. 15—16: (Wiad. Podl. Diec. 1920 r.)

IV. Opis wnętrza kościoła.

Opisać: ołtarze, chrzcielnicę, ambonę, konfesjonały, schowanie dla Olejów św., malowidła i napisy na ścianach kościelnych, i pomniki według główniejszych pytań, odnoszących się do tych przedmiotów, a zamieszczonych na str. 18—19 „Wiadomości“ 1920 r.

V. Naczynia i ubiory kościelne, biblioteka kościelna i archiwum.

Ile jest w kościele kielichów, monstrancji, z jakiego metalu? Czy przedmioty te mają wartość artystyczną lub archeologiczną? Czy kościół dostatecznie zaopatrzony w aparaty i bieliznę? Czy niema między nimi rzeczy wartościowych ze względów artystycznych lub archeologicznych, w jakim stanie? Gdzie i w jaki sposób wszystkie powyższe przedmioty są przechowywane? Czy są rzeczy wzięte z innych kościołów i jakie? Czy jest biblioteka kościelna, z ilu składa się tomów i gdzie się mieści? Czy niema w niej rękopisów, pergaminów, inkunabułów, lub rzadkości bibliograficznych i jeśli są, to jakie? Czy niema starych pieczęci, a jeśli są, to jakie? Czy jest

archiwum kościelne, z ilu tomów się składa i gdzie się mieści? W jakim jest stanie? Czy są prowadzone księgi rachunków dochodów i wydatków kościelnych? Jak prowadzone? Czy jest książka mszalna i książka legatów? Czy jest archiwum aktów stanu cywilnego, od jakiego roku zawiera akta, w ilu księgach i z którego dnia ostatni akt wpisany w księgi?

VI. Zabudowania mieszkalne, gospodarskie, sad i grunt.

Dom plebański, dom dla służby kościelnej, zabudowania gospodarskie, ogrodzenia, sad i grunt—opisać *mniej więcej* według pytań na str. 22—23 „Wiad. Diec. Podl.“ r. 1920.

VII. Stan moralny parafjan.

Ilu jest parafjan, czem się zajmują? Czy dużo wyszło do Rosji w 1915 r., czy wszyscy powrócili? Jaki wogóle jest stan moralny parafjan? Czy są w parafji jakie szczególne występki i jakie? Czy nie szerzy się socjalizm i bolszewizm, w jaki sposób się przejawiają i jakie są przedsięwzięte środki do ich zwalczania? Czy parafjanie znają zasady wiary? Czy żyją według nich? Czy szanują duchowieństwo? Czy zachowują święta, czy uczęszczają w nie na Msze i nauki? Czy zachowują posty? Czy chrzczą dzieci w czasie właściwym? Czy odbywają spowiedź i Komunię wielkanocną? Ile osób spowiadało się na ostatnią Wielkanoc? Ile przeciętno osób codziennie przystępuje do Komunii św.? Czy w parafji trafiają się tacy, którzy odkładają przyjęcie ostatnich Sakramentów do ostatniej chwili, albo wcale ich przyjmować nie chcą? Jaki odsetek stanowią pierwsi, a jaki drudzy względnie do ogólnej liczby parafjan. Czy w parafji są małżeństwa „dzikie“ i nie żyjące razem? Jaki jedno i drugie stanowią odsetek stosownie do liczby małżeństw? Czy trafiają się występki przeciw świętości małżeństwa i jakie przeciw nim bywają stosowane środki zaradcze? Czy w parafji są inowiercy, jacy i w jakiej liczbie? Jaki ich stosunek do katolików i katolicyzmu wogóle? Czy bywają nawrócenia z pośród nich i ile nawróceń było w ostatnim roku? A [może oni skłaniają do odstępstwa katolików? Ile było odstępstw w roku ostatnim? Jakie środki zaradcze były stosowane? Czy trafiają się małżeństwa mieszane, ile ich było w ostatnim roku i czy przy zawieraniu ich były zachowane nakazy kan. 1061. Czy wogóle rodzice i opiekunowie dbają o wychowanie dzieci zgodne z kanonami 1113 i 1372? Ile jest w parafji szkół powszechnych; ile średnich? Ile godzin religii tygodniowo jest w każdym oddziale szkoły powszechnej? Kto ją wykłada: kapłan czy nauczyciel świecki? Jeżeli nauczyciel świecki, czy ma misję kanoniczną i jakich jest przekonań religijnych? Czy wśród nauczycielstwa nie daje się zauważyć akcji wrogiej Kościołowi? Czy niema agitacji bezwyznaniowej w szkole? Jaki jest stosunek proboszcza do nauczycieli i odwrotnie? Czy dzieci szkolne w niedziele i święta bywają na mszy św.? Czy bywa dla nich nauka? Kto je przygotowuje do Sakramentów Pokuty i Komunii? Czy proboszcz należy do Dądy, Dozoru lub Opieki Szkolnej i czy takowe w parafji istnieją? Czy istnieją w parafji t. zw. „Ogniska“ nauczycielskie i jaki ich stosunek do proboszcza, jako przedstawiciela Religii katolickiej? Coby ks. proboszcz uważał za stosowne poprawić w nauczaniu religii w szkołach powszechnych jego parafji?

Czy w parafii istnieją stowarzyszenia katolickie młodzieży, jakie, ile mają członków, czem się zajmują? Czy są stowarzyszenia katolicki-robotników i kobiet pracujących, jak liczne, czem się zajmują i z kogo składa się zarząd? Czy są w parafii Związki zawodowe, stowarzyszenia współdzielcze, kasy oszczędnościowo-pożyczkowe, ochrony dla dzieci, przytułki dla starców i t. p.; pod czyim wpływem wszystko to pozostaje? Jaki udział w instytucjach, w parafii istniejących bierze proboszcz? Czy są w parafii bractwa i stowarzyszenia religijne, jak liczne i w czem się przejawia ich działalność? Czy nie szerzą się w parafii książki, broszury, pisma i ulotne kartki przeciwko religijne, przeciwspołeczne lub niemoralne? Czy założony kramik parafjalny dewocyjno-kulturalny i jak idzie?

Czy jest biblioteka parafjalna, gdzie się mieści, jakiej treści zawiera dzieła, kto nią zarządza, z jakich funduszków jest utrzymywana, czy parafjanie wypożyczają z niej książki, na jakich warunkach, w jakie dni, jakiej treści książki cieszą się największą poczytnością? Kto więcej korzysta z biblioteki: młodzież, czy osoby starsze? Czy kontroluje się i w jaki sposób czy wzięta książka była rzeczywiście przeczytana? Jakie są wybitne cnoty i zalety parafjan?

Czy jest Dozór Kościelny, z kogo się składa i jakimi są jego członkowie pod względem religijnym?

VIII Porządek nabożeństwa niedzielnego i świątecznego.

IX Duchowni i najbliższe ich otoczenie.

Ilu jest duchownych w parafii? Stanowisko każdego, wiek, rok powołania, czas pracy w tej parafii; godność, stopień naukowy?

Organista. Imię i nazwisko, wiek, czas pracy w tej parafii, żonaty, dzietny, kawaler, wykształcenie fachowe, gorliwość w spełnianiu obowiązków, wartość moralna.

Sługa kościelny. Imię i nazwisko, wiek, czas pracy w tej parafii, żonaty, dzietny, kawaler, gorliwość w spełnianiu obowiązków, wartość moralna?

Służba domowa. Imię i nazwisko, wiek, czas pozostawiania u ks. proboszcza w obowiązku, kawaler, panna, gorliwość w spełnianiu obowiązków, wartość moralna.

№ 738

25. II. 1920.

3. Porządek 1-ej wizyty Pasterskiej

w dekanatach Siedleckim i Skórczem.

Skórczec	od 30 kwietnia do 2 maja
Siedlce	" 2 maja " 4 "
Suchożebry	" 4 " " 5 "
Mokobody	" 5 " " 7 "
Niwiski	" 7 " " 8 "
Domanice	" 8 " " 9 "
Wodynie	" 9 " " 10 "
Seroczyn	" 10 " " 11 "
Siedlce Niep. Pocz. NMP.	" 11 " " 12 "
Pruszyń	" 12 " " 13 "
Krześlin	" 13 " " 14 "
Paprotna z Hołubłą	" 14 " " 16 "
Mordy z Czołomyjami	" 16 " " 18 "
Krzesk	" 18 " " 20 "
Zbuczyn	" 20 " " 22 "

№ 739

25. II. 1920.

4. Kwestjonariusze Ministerstw Kultury i Sztuki i Przemysłu i Handlu.

Ministerstwa Kultury i Sztuki i Przemysłu i Handlu zwróciły się do J. E. Ks. Biskupa z prośbą, by Duchowieństwo przez wypełnienie nadesłanych mu kwestjonariuszy przyczyniło się do przeprowadzenia badań nad budownictwem wiejskim i nad opracowaniem statystyki przemysłu ludowego.

Kurja, z polecenia J. E. Ks. Biskupa niniejszem uprzejmie wzywa Wielebne Duchowieństwo, by tym razem bezpośrednio przyjęło kwestjonariusze rzeczony treści od wyżej wymienionych Ministerstw i, wypełniwszy je w miarę możliwości, zwróciło jeden egzemplarz wprost od siebie Ministerstwom, a drugi za pośrednictwem W. J. Ks. Dziekanów złożyło w Kurji.

№ 740.

25. II. 1920.

5. O odpowiadaniu na okólniki.

Ponieważ odpowiedzi na okólniki komunikowane W. W. Duchowieństwu za pośrednictwem W. J. Ks. Dziekanów lub w Wiadomościach Diecezjalnych, nadsyłane bywają wprost do Kurji Biskupiej, wskutek czego nie tylko nieliczny personel Kurji zostaje przeciążony pracą, ale i kontrola nad wypełnieniem poleceń okólników staje się prawie niemożliwą, Kurja, z polecenia J. E. Ks. Biskupa, uprzejmie wzywa Wielebne Duchowieństwo, aby odtąd tego rodzaju odpowiedzi odsyłało do W. J. Ks. Dziekanów, a ci ostatni, by nie przysyłali Kurji surowego materiału otrzymanego od W. W. Duchowieństwa, lecz opracowane przez nich stosownie do treści okólnika operaty, materiał zaś sam pozostawiali w Archiwum Dekanalnem.

№ 741.

25. II. 1920.

6. Kwestjonariusz w sprawie odpustów.

Kurja jest w posiadaniu następujących dokumentów odpustowych:

1) Z d. 2. XII. 1858 r. nadający na wieczne czasy odpust zupełny *we wszystkich kościołach parafjalnych* diecezji w uroczystość Niepokalanego Poczęcia N. M. P.

2) Z d. 12. VIII. 1859. nadający taki sam odpust na zakończenie roku *kościółom parafjalnym* w następujących miejscowościach:

Janów, Siedlce (kościół św. Stanisława), Biała, Łuków, Radzyń, Żelechów, Garwolin, Łosice, Węgrów, Sokołów, Międzyrzec, Kock, Kodeń, Mordy, Ostrów, Łaskarzew, Maciejowice, Mokobody, Parczew, Liw, Parysów, Stężyca, Stoczek Łukowski, Terespol, Sterdyń, Skrzyszew, Adamów, Bobrowniki, Kossów, Włodawa, Łysobyki, Rossosz, Sarnaki, Siemiatycze, Wisznice i Wołyń.

3) Jest też dekret z d. 10. III. 1853 r., nadający na wieczne czasy odpust zupełny wszystkim Kościołom parafjalnym konsekrowanym w rocznicę konsekracji, przypadającą w IV niedzielę po Wielkiej Nocy. Ze względu jednak, że obecnie dedykację obchodzi się w innym czasie, wypadnie u Stolicy Apostolskiej wystarać się o przeniesienie go na właściwą niedzielę.

Nadto poszczególne kościoły posiadają odpusty, na wieczne czasy nadane, w następujące uroczystości:

Janów: św. Trójca, św. Piotr i Paweł, św. Szymon i Juda, Zielone Świątki (40-g. nabożeństwo).

- Adamów*: Podwyższenie św. Krzyża, św. Antoni, niedziela 1 października.
- Borowie*: Św. Trójca, niedziela 1 października.
- Bobrowniki*: Nawiedzenie N. M. P., św. Filip i Jakób, św. Anna.
- Brzeziny*: S. Sebastjan, niedziela 1 października.
- Ceranów*: Znalezienie i Podwyższenie św. Krzyża, św. Roch, piątek po Niedz. Passionis, Najśw. Serce Jezusowe.
- Gończyce*: Ś. Trójca, M. B. Szkaplerzna.
- Górzno*: Nar. św. Jana, św. Piotr w okowach, nied. 1 października.
- Jeziory Sobienie*: M. B. Szkaplerzna, św. Barbara, św. Jan Niepomucen.
- Kłoczków*: św. Barbara, Narodz. św. Jana, niedz. 1 października, M. B. Nieustającej Pomocy.
- Kock*: św. Michał (w kapł. na cmentarzu).
- Komarówka*: św. Wawrzyniec, św. Cecylja, niedziela 1 października, Narodz., Zwiast., Oczyszc. i Wniebowz. N. M. P.
- Kossów*: św. Józef, Opieki św. Józefa, św. Piotr i Paweł, Narodz. N. M. P., niedz. 1 paźdz. (40 godz. naboż.).
- Łuków*: (k. paraf.) niedziela 1 października.
- Małowa Góra*: Przemienienie Pańskie.
- Miastków*: Nawiedziene N. M. P., niedz. 1 paźdz., Opieki św. Józefa (N. III p. W.), S. Leonard.
- Międzyrzec*: św. Mikołaj, Zielone Świątki (40-godz. naboż.).
- Mordy*: Przemienienie Pańskie, Niedziela po Wniebowstąp. Pań. i dwa nast. dni—40-godz. naboż.
- Nowódwór*: (tych odpustów nie może sobie przywłaszczać kościół w Sobieszynie). św. Wojciech, Przemienienie Pańskie, oraz święta N. M. P.: Niep. Pocz., Zwiast., Narodz., Oczyszc., Wniebowzięcie; niedz. 1 paździer. oraz M. B. Szkaplerznej.
- Niemojki*: M. B. Nieustającej Pomocy.
- Osieck*: Poniedziałek Zielonych Świątek; 1-a niedziela maja i września (ks. Proboszcz da wyjaśnienie co za święta wtedy się obchodzi).
- Ostrówek*: św. Izydora, św. Barbara.
- Okrzeja*: niedz. 1 października.
- Parysów*: niedz. 1 października.
- Pawłowice*: niedz. 1 paźdz., św. Jakób.
- Przesmyki*: św. Jakób, św. Barbara.
- Paprotna*: św. Bartłomiej, św. Antoni, św. Apolonja.
- Ryki*: św. Mikołaj, św. Leonard, św. Jakób, św. Anna, niedz. 1 paźdz.
- Radoryż*: św. Trójca, Przemienienie Pańskie, św. Antoni Pad., św. Mikołaj, niedziela 1 października.
- Samogoszcz*: św. Jadwiga (16 VII?)
- Sarnaki*: św. Antoni Pad., Przemienienie Pańskie, M. B. Szkaplerzna.
- Stężyca*: (k. paraf.): św. Marcin, Oczyszczenie i Zwiast. N. M. P., niedziela 1 października.
- Stanin*: S. Trójca, niedziela 1 października.
- Stoczek Łukowski*: Wniebowzięcie N. M. P., niedz. 1 października.
- Sokołów*: św. Karol Boromeusz.
- Skibniew*: Przemienienie Pańskie, św. Wojciech.
- Sterdyń*: św. Walenty, św. Stanisław Kostka (40-godz. naboż.).
- Stoczek Węgrowski*: św. Stanisław B. M., św. Wawrzyniec, św. Marja Magdalena.
- Tuchowicz*: św. Marja Magd., Nowy Rok, WW. Święci, niedz. 1 paźdz.
- Ulan*: św. Małgorzata, niedz. 1 października.

Warszawice: św. Trójca, św. Jan Chrz., niedz. 1 października.

Wilga: Przemienienie Pań., Wniebowzięcie N. M. P., św. Mikołaj, niedz. 1 października.

Wargocin: Św. Trójca, niedz. 1 października.

Wojcieszków: św. Wojciech, św. Barbara.

Wilczyńska: niedz. 1 października, w którą się obchodzi św. Feliksa i Adaukta, niedz. 1 października.

Wyszków: Znalezienie i Podwyższenie św. Krzyża.

Wereszczyn: św. Stanisław B. M., Ziel. Świątki, Św. Trójca, tłusty czwartek, 5 urocz. świąt N. M. P., niedz. 1 października.

Zwola: św. Anna, św. Izidor., niedz. 1 paździer.

Zembrów: Najśw. Zbawiciel (6. VIII), św. Jan, niedz. 1 paźdz., św. Antoni Pad., św. Tekla, św. Barbara i w jeden z 3-ch dni 40-godz. nabożeństwo na ostatki.

Zabianka: niedz. 1 października.

Żelechów: św. Stanisław B. M., Przemienienie Pańskie, niedz. 1 października.

UWAGA: Tytuł kościoła, Święta Pańskie bez bliższego określenia, np. Najśw. Zbawiciela, Opatrzności Boskiej etc., obchodzi się 6 sierpnia; także święta N. Marji P. bez określenia, oraz M. B. Anielskiej—15 sierpnia.

XX. Proboszczowie, Rektorowie kościołów, kapelani, do dn. 1 lipca r. b. nadeślą wprost do Kurji odpowiedzi w związku z powyższem.

1-o Jakie uroczystości prócz wyżej wymienionych obchodzi kościół cum concursu populi? (odpusty).

2-o czy są na nie autentyki lub też odpisy Kurji udzielonych od Stolicy Apostolskiej odpustów? (należy przesłać dokument w odpisie ze wszystkimi adnotacjami na nich, poczynionymi przez Kurję).

3-o Na jakie uroczystości należałoby wyjednać u Stolicy Ap. odpusty.

UWAGA: W powyższy sposób należy odpowiedzieć i o innych kościołach, znajdujących się w obrębie parafji.

Odpusty, nadane jednemu kościołowi, nie mogą być przenoszone do innego, czy też nadane kaplicy—do kościoła parafjalnego. Jeżeli dawny kościół uległ rozebraniu, a w jego miejsce pobudowano nowy odpusty mocy swej nie tracą. Gdy kościół czy kaplica przestaje zupełnie istnieć—odpusty tracą swą moc.—O tem należy pamiętać przy odpowiedzi na niniejszy kwestjonariusz i podobne rzeczy, o ile gdzie mają miejsce, dokładnie omówić. Odpusty, udzielone istniejącym przy kościele bractwom, przysługują tylko członkom bractwa, chyba że inaczej jest powiedziane w dekrecie erekcyjnym bractwa.

Nabożeństwa: majowe, czerwcowe, październikowe, mają przywiązane do siebie odpusty, tak że specjalnie wyjednywać dla nich odpustów nie trzeba; tak samo się ma z uroczystością Bożego Ciała.

Przy wyliczaniu odpustów należy dokładnie zaznaczyć dzień i miesiąc, w który przypadają oraz kiedy się je obchodzi, w sam dzień, czy w najbliższą niedzielę.

Podaje też X. Proboszcz przy każdym święcie wzmiankę, jakie jest dążenie parafjan: za zastosowaniem obchodu uroczystości w sam dzień, czy też za przeniesieniem na niedzielę, oraz jakiego jest zdania Ks. Proboszcz.

Na osobnym papierze podaje X. Proboszcz wykaz świąt, obchodzonych z wystawieniem Najśw. Sakramentu (odpustowych i innych)

z zaznaczeniem, czy wystawienie bywa w monstrancji, czy w puszcze, na sumie, czy na niesporach i których? Czy są dokumenty na powyższe wystawienia, kiedy i na jaki czas wydane?

W jakie jeszcze uroczystości należałoby, zdaniem X Proboszcza, odprawiać nabożeństwo z wystawieniem?

UWAGA. W wykazie wystawień nie należy umieszczać nabożeństw: majowego, czerwcowego, październikowego, Bożego Ciała, Gorzkich Żali, ani też ostatnich dni Wielkiego Tygodnia wraz z Rzurekcją oraz suplikacyj, ponieważ do nich wystawienie przywiązane jest z natury rzeczy.

Na innym papierze X. Proboszcz poda wykaz istniejących przy kościele bractw z adnotacją, czy są erygowane kanonicznie, czy też erekcji wymagają?

W danym wypadku, jeżeli bractwo jest erygowane, należy nadesłać kopję erekcji, lub z braku aktu erekcyjnego, innych dokumentów stwierdzających erekcję bractwa. To samo należy powiedzieć, i o tercjarstwie.

Nareszcie, gdyby X. Proboszcz nie posiadał, a chciał posiadać pewne facultates co do wpisywania do szkaplerzy, nakładania odpustów etc. również na osobnym papierze złoży podanie do Kurji.

№ 743

25. II. 1920.

7. W kwestji podręczników do egzaminów neoprezbyterów i ad beneficia curata.

Z polecenia J. E. Ks. Biskupa Kurja zawiadamia Wielebne Duchowieństwo, że wobec trudności nabycia niektórych podręczników, wskazanych w programach egzaminów neoprezbyterów i „ad beneficia curata“ (ob. Wiad. Diec. Podl. 1920 Nr. 2, str. 55—56) W. W. Ks. mogą posługiwać się innymi podręcznikami, byleby byli przygotowani do odpowiedzi na wszystkie wymienione w programach punkty.

№ 742

25. II. 1920.

8. O Mszach żałobnych.

Na mocy posiadanych przez Najdostojniejszego Pasterza facultates od Stolicy Apostolskiej z dnia 26 lutego 1919 r., wolno w każdym kościele parafjalnym *in duplicibus* odprawiać Msze św. *śpiewane* żałobne (*quotidianae*) trzy dni w tygodniu, wyznaczone przez rektora kościoła, w tem zrozumieniu, że w dni te wolno *wszystkim* kapłanom w danym kościele odprawiającym *śpiewać* powyższe Msze żałobne. Z przywileju tego korzystać nie wolno: 1) *in dupl.* 1 i 2 klasy, 2) w niedziele, 3) w ferje, wigilje i oktawy uprzywilejowane. Msze powyższe mogą być *tylko śpiewane*, o trzech oracjach, z sekwencją *Dies irae*.

№ 744

25. II. 1920.

9. Wezwanie do księży, którzyby zechcieli pracować jako kapelani Wojsk Polskich.

Na mocy uchwały Konferencji XX. Biskupów w Gnieźnie w r. 1919 diecezja Podlaska dla zadosyćczynienia potrzebom żołnierza polskiego, ma dać jeszcze sześciu kapelanów Wojsku Polskiemu. Przetę Kurja, z polecenia J. E. Ks. Biskupa, wzywa Wielebne Duchowieństwo, ażeby Ci z księży, którzyby chcieli poświęcić się pracy duszpasterskiej, jako Kapelani Wojska Polskiego, zechcieli nazwiska swe niezwłocznie zakomunikować Kurji.

№ 751

26. II. 1920.

10. Przedłużenie władzy przyjmowania na łono Kościoła Katolickiego inowierców.

Z polecenia J. E. Ks. Biskupa, Kurja zawiadamia, że władza przyjmowania inowierców na łono Kościoła Katolickiego i zwalniania ich

od cenzur, udzielona WW. Duchowieństwu w roku zeszłym, została przedłużona do 1 stycznia 1921 r.

Wikariusz Generalny Prałat Katedr. Podlaski

Ks. Dr. K. Dębiński.

Notariusz Ks. M. Stefanowski.

Informacje z prawa państwowego.

W organie Księdza Biskupa Polowego Wojsk Polskich „Rozkaz wewnętrzny do Kat. Duchowieństwa Wojskowego W. P.” № 5 z d. 13 lutego 1920 r. w § 14 czytamy: „Do czasu wydania ustawy sejmowej o prowadzeniu przez kapelanów wojskowych aktów stanu cywilnego, wojskowe metryki śmierci . . . w b. Kongresówce . . . służą za materiał do wciągnięcia aktu do właściwych ksiąg stanu cywilnego miejsca zamieszkania zmarłych wojskowych osób (punkt III). Kapelan katolicki upoważniony do prowadzenia metryk śmierci i pogrzebu, po wpisaniu danego wypadku do księgi metrykalnej, powiadamia: a) o śmierci osoby wojskowej wyznania katolickiego: 1) metryką (ex officio) Powiatową Komendę Uzupełnień, ta zaś ze swej strony zawiadamia właściwy Urząd parafjalny, do którego zmarły według miejscowości urodzenia należał“ (p. IV).

Jeżeli Ks. Proboszcz takie zawiadomienie otrzyma, obowiązany jest w księgach miejscowych zejścia, pod datą bieżącą sporządzić akt, tej mniej więcej treści:

Działo się w Janowie [dnia . . . . .] tysiąc dziewięćset . . . . roku o godzinie . . . . .

Wiadomo czynimy, iż w dniu dzisiejszym otrzymaliśmy od N. N. Powiatowej Komendy Uzupełnień, przy piśmie z d. . . . miesiąca . . . . tysiąc dziewięćset . . . . roku za numerem . . . . z żądaniem zaciągnięcia do Ksiąg miejscowych akt stanu cywilnego, następującego odpisu metryki zejścia N. N.

(Tu przepisać dosłownie cały odpis metryki od początku do końca bez żadnej najmniejszej zmiany, do tego stopnia, że, jeśli świadectwo śmierci przedstawione zostanie na szemacie rubrykowanym, takiż szemat zrobić należy w księgach akt i wiadomości o zmarłym wpisać w rubrykach, poczem akt zakończyć tak: Co my też na zasadzie artykułu 94 Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego niniejszem czynimy i akt ten własnoręcznym podpisem stwierdzamy. Podpis.

Następnie na mocy artykułu 84, Pr. C. K. P. na odezwie Komendanta i odpisie metryki przysłanej Proboszcz pisze: „do aktu zejścia № . . . . z roku . . . . parafji N. N.“, podpisuje się, przykładła pieczęć urzędu st. cyw. i odezwę wraz z odpisem wkleja lub wszywa do egzemplarza akt, który do archiwum hipotecznego przesłany być ma.

Utrzymanie chorych kapłanów w szpitalach warszawskich.

J. E. Ks. Biskup zwrócił się do Ministerstwa W. R. i O. P. o wyasygnowanie sumy na pokrycie kosztów kuracji w jednym ze szpitali warszawskich pewnego kapłana emeryta, na co otrzymał z Ministerstwa (14 stycznia r. b. № 12108) następujące wyjaśnienie: „koszta kuracji i utrzymanie chorych osób duchownych rz. katolickich w szpitalach są pokrywane przez Skarb Państwa, na podstawie etatów z r. 1865, po przedstawieniu rachunków przez magistrat. m. Warszawy, bez odrębnych przedstawień w każdym poszczególnym wypadku“.

KRONIKA KOŚCIELNA.

List Papieża do robotników polskich.

J. E. kardynał ks. dr. A. Kakowski, wyjeżdżając do Rzymu, zabrał z sobą list zarządu stow. robotników chrześcijańskich i grupy posłów sejmowych ze związku robotników chrześcijańskich z wyrażeniem hołdu Ojcu Świętemu, Benedyktowi XV.

Wróciwszy do Warszawy, J. E. kardynał Kakowski przywiózł odpowiedź Ojca Świętego.

Brzmi ona, jak następuje:

„Miłość gorąca, którą zawsze żywimy, a którą teraz szczególnie pałamy względem katolickiej Polski, zmartwychwstającej w następstwie obecnej wojny do dawnej, pełnej chwały, przeszłości, podniósł w sercu naszym jeszcze więcej hołd, który Nam świeżo złożyli robotnicy polscy, wybrani do sejmu konstytucyjnego.

Nad wyraz drogie Nam były uczucia wdzięczności, które Nam wyrazili z powodu wszystkiego, co Nam miłość apostołska zaleciła czynić i pisać, aby nieść ulgę w bezmiernej niedoli, wywołanej okropnościami wojny.

„Z uznaniem też podnosimy mocne postanowienie tychże robotników, że będą uchwalali ku złagodzeniu niedoli ludzkiej takie prawa, które wypływają z niewzruszonych zasad sprawiedliwości i zgodne są z prawidłami nauki katolickiej oraz wskazaniem Najwyższych Pasterzy Rzymskich. Są one bowiem jedyną ostoją, dzięki której łódź społeczności ludzkiej, miotana nawałnicą waśni i niedoli, przybić zdoła do upragnionego portu prawdziwego pokoju.

Cieszymy się przeto nadzieją, że sejm przyniesie zbawienne owoce, a także przysporzy drogiemu nam narodowi polskiemu sławy i wielkości. W tym też celu wszystkim robotnikom wogóle i każdemu w szczególności najchętniej udzielamy w Panu błogosławieństwa apostołskiego, jako zadatku łaski Najwyższego i jako świadectwo Naszej ku nim miłości.

Dan w Watykanie, d. 1 stycznia r. 1920.

Na oryginale podpisano:

Benedykt XV Papież.

Arcybiskup Metropolita Warszawski

Do

Jego Ekscelencji Ks. Henryka Przeździeckiego Biskupa Podlaskiego
w Janowie.

EKSCELENCJO!

Głęboko wzruszyły mnie życzenia nadesłane mi z okazji obdarzenia mnie przez Ojca Św. godnością Kardynalską, przez Waszą Ekscelencję wraz z J. E. Ks. Sufraganem, Kapitułą Katedralną Podlaską, dziekanami i przedstawicielami całej diecezji, zebranych na Konferencji i serdecznie za nie dziękuję.

Tem miłszemi są te życzenia, że pochodzą od diecezji, szcycącej

się tyłoma bohaterami wiary i poświęcenia dla sprawy Kościoła, obecnie zaś pod kierunkiem Waszej Eksceleńcji odradzającej się do dawnej świetności.

Proszę przyjąć wyrazy głębokiej czci i braterskiego oddania.

(—) A. Kard. Kakowski.

Warszawa, D. 18 lutego 1920 r.

№ 1240.

Kronika miejscowa.

Opis Wizyty Pasterskiej,

odbytej w 1919 r. przez J. E. KS. BISKUPA.

(Początek ob. „Wiad. Diecez. Podl.“ z 1919 r., № 9, 8, 9 str. 208—212).

3. Żelechów—12 maja 1919 r. Przyjazd J. E. Ks. Biskupa do Żelechowa poprzedziły 8-dniowe Misje, prowadzone przez OO. Jezuitów. Powitano J. E. na granicy parafji, a następnie na rynku miasta przed Kościołem. Przemówień było ośm od przedstawicieli parafji, miasta, szkół, stowarzyszeń, korporacyj. Kościół w Żelechowie wzniesiony na wzgórzu; wzgórze to całe, na powitanie J. E. usiane tysiącami głów ludzkich. J. E. odbył ingres uroczysty do kościoła i tu wysłuchał sprawozdania, jakie publicznie z ambony składał miejscowy proboszcz, a jednocześnie dziekan dekanatu Wilczyskiego Ks. Karol Żebrowski.

Strona materialna parafji przedstawia się dobrze, jak również ogólny stan moralny parafjan dobry, występów nadzwyczajnych niema, wojna jednak poziom moralny nieco obniżyła. Pod wpływem wywrotowych prądów skrajnych stronnictw były dążenia do radykalizowania ludności, rozumna jednak i na wierze wsparta postawa większości i przykład katolickiego ich życia, wysiłki agitatorów udaremniły. Wielką w tem pomoc nosły prelekcje organizowane przez proboszcza; następnie w jesieni 1918 r. „Związek pracy społecznej“ oraz „Stowarzyszenie Kobiet służby narodowej“, powstałe pod hasłem „Bóg i Ojczyzna“, gdzie duchowieństwo wspólnie ze zdrowo uświadomioną inteligencją pracuje pozytywnie, przeciwdziałając jednocześnie żywiołom krańcowym. Pobyt J. E. trwał w Żelechowie trzy dni, wypełniony całkowicie od rana do wieczora pracą apostołską. Do sakramentu Bierzmowania przystąpiło 5090 osób.

W czasie pobytu J. E. odbył się w Żelechowie wiec katolicki, w którym wzięło udział około 12000 wiernych, przybyłych tutaj z miejscowej i okolicznych parafji, którzy wysłali do łaski marszałkowskiej uchwaloną deklarację z żądaniami: 1) należnego stanowiska dla Wiary Katolickiej w Konstytucji, 2) szkoły wyznaniowej i 3) zwrotu gmachów biskupich w Janowie, zajętych obecnie przez rząd na biura państwowe.

J. E. Ks. Biskup odprawivszy 15 maja rano Mszę św. i podziękowawszy Ks. Karolowi Żebrowskiemu za Jego gorliwą pracę pasterską, wyjechał z Żelechowa o godz. 1 po poł. żegnany serdecznie przez parafjan, którzy z wdzięczności dla swego Biskupa, mimo protestu J. E., wyprzęgli konie i sami przez ulice miasta ciągnęli powóz, w którym znajdował się J. E. Na granicy miasta J. E. jeszcze raz przemówił do parafjan Żelechowskich, a poleciwszy wszystkich opiece Najśłodszego

Serca Jezusa udał się w dalszą drogę przy gorących okrzykach „niech żyje“.

4. Okrzeja.—Jest to jedna z bardzo nielicznych, za co się dzięki Bogu należą, parafij w której w r. 1906 zaczęły się szerzyć sekciarskie ruchy Kozłowityzmu (urzędownie marjawityzmem zwanego). W tym też głównie celu J. E. pragnął być w Okrzei, aby poznawszy bliżej nieszczęście tej parafji, złemu skutecznie zaradzić, a zarazem szukać owiec, które w sposób podstępny z owczarni Pańskiej wyprowadzone, poza jednością św. Matki Kościoła pozostają, by tym nieszczęśliwym ułatwić powrót, by znów w Okrzei stała się jedna owczarnia i jeden pasterz.

Droga z Żelechowa do Okrzei piaszczysta, a tem smutniejsza i boleśnieszka, że przejeżdżając przez wioski, зараżone sekciarstwem, widziało się jak ci biedni ludzie pragnęliby ujrzeć prawowitego biskupa, zakaz jednak „ojczulka“ śnać był surowy, bo tylko gdzieś z za węgła chałupy ukazywały się pojedyncze jednostki i ukradkiem jeno przyglądały się temu, co się tak blisko nich dzieje. Zapewne w niejednej duszy odezwało się sumienie, wyrzucając błędy i grzechy przeciw jedności Kościelnej.

W samej jednak Okrzei licznie ludzie się zgromadzili na powitanie J. E., gdyż parafja i tak liczy jeszcze około 6000 wiernych, sekciarzy zaś jest tylko około 900.

Miejscowy proboszcz Ks. Józef Pieńkowski, po uroczystym ingresie J. E., przedstawił z ambony obecny stan parafji moralny i materjalny. Zwrócił uwagę i na istniejące w parafji sekciarstwo; Kozłowici wrogo odnoszą się do katolików i dziwna rzecz, że czynią to, zwłaszcza, starsi, młodzież zaś przeciwnie ciąży ku Kościołowi i licznie się nawraca.

Zaznaczyć należy i to, że, w czasie pobytu tam J. E., wróciło do Kościoła kilka osób, gdyż i J. E. nie żałował trudu i pracy, kilkakrotnie i to zawsze z wielką wyrozumiałością oraz dobrocią serca pasterskiego zwracał się w swych mowach do wiernych w kościele, a wśród obecnych było wielu, co ukradkiem przybyli, może tylko z ciekawości, do dawnego swego kościoła i tu pod wpływem łaski Bożej, wyrzekli się swoich błędów. W głoszeniu kazań niósł pomoc J. E. Ks. Biskupowi O. Fidelis, Kapucyn z Łomży, który począwszy od Żelechowa razem z O. Janem Pawelskim T. J., towarzyszyli J. E. do końca obecnej wizyty Pasterskiej. Do bierzmowania przystąpiło 1350 osób.

Z obowiązku kronikarskiego dodać należy, iż parafja Okrzeja poraz ostatni kanonicznie była wizytowaną przez ś. p. ks. Franciszka Jaczewskiego, biskupa Lubelskiego w 1910 r. Okrzeja szczyli się tem iż na terenie tej parafji przyszedł na świat powieściopisarz sławy wszechświatowej ś. p. Henryk Sienkiewicz, urodzony w majątku rodzinnym Woli Okrzejskiej. Akt jego urodzenia znajduje się w Księgach Stanu Cywilnego miejscowej parafji, a zwłoki matki wielkiego powieściopisarza spoczywają na cmentarzu parafjalnym.

J. E. Ks. Biskup w-d. 17 maja, odprawivszy rano Mszę św., po trudach pracy pasterskiej i przed samym jeszcze odjazdem, pogodivszy dwie poważnione na tle miejscowych nieporozumień partje wśród parafjan, opuścił Okrzeję i podążył z Wizytą Pasterską w inne zupełnie strony diecezji naszej, a mianowicetam, gdzie w swoim czasie katolicy w sposób najokrutniejszy prześladowani byli przez chizmatycką Rosję,

a gdzie dziś wojna pozostawiła najsmutniejsze po sobie następstwa zarówno pod względem moralnym, jak i materialnym; pierwszym takim punktem było m. Parczew.

J. E. wyruszył z Okrzei końmi i po drodze zatrzymał się chwilowo w **Tuchowiczu**, gdzie zwiedził miejscowy kościół, pomodlił się przed Sanctissimum oraz odwiedził proboszcza ks. Stanisława Kowelskiego; następnie zaś wstąpił w **Łukowie** do ks. dziekana Kazimierza Kwiatkowskiego, a stąd po chwilowym wypoczynku udał się na stację kolejową, aby na oznaczony termin stanąć w Parczewie.

5. Parczew—należy do jednych z najbardziej starożytnych miast naszych; znane jest w historii, dość wspomnieć z późniejszych już czasów 1564 r., kiedy to odbywał się tutaj sejm, na którym Zygmunt August przygotowywał umysły do unji Litwy z Polską; rok ten nasuwa nam na pamięć przyjęcie przez Polskę tutaj w Parczewie ustaw Soboru Trydenckiego, postać Kardynała Coumiludoniego, posła Stolicy Apostolskiej, oraz prymasa Jakóba Uchańskiego, arcybiskupa Gnieźnieńskiego i t. d. Również i początki parafji w Parczewie sięgają bardzo dalekiej przeszłości. Wiadomo, że w r. 1401 Władysław Jagiełło zwiększył dotychczasowe uposażenie parafji.

Parczew nawiedzany był w kolei wieków różnemi nieszczęściami i klęskami żywiołowemi—stąd też i starożytne kościoły wśród tych klęsk ulegały zniszczeniu. Ostatni kościół drewniany, pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela, zbudowany był w 1796 r. Istniał on do maja 1918 roku. Niemcy-okupanci urządzili tu teatr i kinematograf dla wojska, spowodowali pożar, który i kościół i zabudowania plebańskie doszczętnie zniszczył. Kościół ów od dłuższego już czasu był za mały na potrzeby duchowe bardzo licznej parafji Parczewskiej i dochodziło do tego, iż wierni literalnie łamali sobie zębra w tłoku podczas nabożeństw świątecznych. Poprzedni księża proboszczowie złemu zaradzić nie byli w stanie, gdyż schizmatyczny rząd rosyjski, widząc w nowej świątyni większe jeszcze niebezpieczeństwo, grożące schyzmie, stale odmawiał pozwolenia na budowę większej świątyni. Dopiero r. 1905 przyniósł więcej otuchy i nadziei na poprawę stosunków wyznaniowych. Ówczesny proboszcz s. p. ks. Stanisław Wierzejski, uzyskawszy pozwolenie Władz, natychmiast przystąpił do budowy. Pracą swą i zabiegami dokonał tego, iż w ciągu 7 lat stanął w Parczewie wspaniały nowy kościół. Śmierć, jaka go zaskoczyła w 1912 r., nie dozwoliła mu na całkowite wykończenie dzieła, z takim nakładem trudu prowadzonego. Wewnętrzznego urządzenia kościoła, z materiału w części pozostałego po nieboszczyku, dokonał jego następca obecny proboszcz ks. Stanisław Zarzycki.

Kościół parczewski i stan parafji znany już był J. E. Ks. Biskupowi, gdyż w m. styczniu, w początkach Swego pasterzowania, J. E. odwiedzał parafię Parczewską.

Po przybyciu na stację kolejową Parczew J. E. powitali przedstawiciele miasta i parafji, a przy bramie kościelnej duchowieństwo przybyłe oraz bractwa kościelne, nie zabrakło też, jak to było dotychczas, i przedstawiciele gminy żydowskiej. Po zwykłych ceremonjach ingresowych, wysłuchaniu powitania przez miejscowego proboszcza w kościele i dłuższej mowie J. E. do wiernych, szczerze zapelniających olbrzymią świątynię, odbyło się przeniesienie relikwii św. św. męczenników Konstantyna i Agnieszki do specjalnej kaplicy, gdzie duchowieństwo odśpiewało Matutinam i Laudes—było to wszystko

przygotowaniem do uroczystej konsekracji kościoła dnia następnego. Wierni przez całą noc modlili się do Świętych Męczenników, śpiewając pieśni pobożne.

Nazajutrz t. j. 18 maja, w IV niedz. po W. Nocy, J. E. Najdostojniejszy Konsekrator, przy licznej asyście duchowieństwa, między innymi: Księży prałatów K. Dębińskiego, T. Osińskiego, Kanoników J. Rystera i J. Rudnickiego, ks. Marcina Nowickiego, dziekana Parczewskiego i wielu innych rozpoczął o godz. 7 rano ceremonje konsekracji, a po skończeniu odprawił sumę pontyfikalnie, w czasie której w kościele przemawiał O. Jan Pawelski T. J., a na cmentarzu O. Fidelis, Kapucyn. J. E. Ks. Biskup zaraz po południu rozpoczął udzielanie sakr. bierzmowania, do którego w ciągu dwóch dni przystąpiło 3421 osób. W kilkakrotnych swych mowach J. E. zachęcał do wytrwania w dobrem, do praktykowania dobrych chrześcijańskich uczynków, które będą najlepszym sposobem przekonania nielicznych rodzin prawosławnych, by wróciły do jedności kościelnej. Duchowieństwu zaś polecał, aby obok pracy społecznej i oświatowej, tak niezbędnej w powstającej do życia Ojczyźnie naszej, zwracało baczną uwagę na stowarzyszenia religijne, bractwa, otoczyło je należytą opieką i stowarzyszonych używało jako pomocy w pracy społeczno-oświatowej i religijnej.

R.

6. Ostrów,—22-gi maja. Słońce, choć się ma ku zachodowi, dobrze przygrzewa; droga z Parczewa do Ostrowa piaszczysta, to też dziwnie się dłuży. Las. Ks. Biskup wysiada, by przejść po uciążliwej pracy, odetchnąć świeżem powietrzem. Ale nie długo się cieszył zaimprovizowaną majówką, bo nagle las się skończył i powitał go radosny okrzyki: „niech żyje nasz Pasterz“, wyrzucony z setki młodzieńczych piersi Ostrowiaków, którzy na przystrojonych mierzynkach tu oczekiwali tego, który przybywał do nich w Imię Pańskie. Trzeba było wsiąść do powozu, gdyż i miasto już było niedaleko. Znowu radosne, „Vivat“ tysięcznych rzesz zniszczonych przez wojnę, obrabowanych, ogłodzonych, ale nie upadających na duchu Ostrowiaków. Jesteśmy przy pięknej bramie triumfalnej z napisem „Witaj nam“. A kogo tu niema! Wszystko, co było w miasteczku wyległo na powitanie Pasterza. Stoją więc dwa długie szeregi dziatwy szkolnej ze swymi przełożonymi na czele, stoją rzędy młodzieży płci obojga z bukietami polnych kwiatów i ogromnym wieńcem z zieleni, nie brak bractw z chorągwiemi, widać w długiej i szerokiej ulicy morze głów, które na wzór złotego łańcu, tu i owdzie upstrzonego polnem kwieciami, faluje ustawicznie to w jedną, to drugą stronę. A tuż przy samej bramie ojcowie miasteczka z chlebem i solą, dosyć spora garść okolicznego duchowieństwa i . . . deputacja żydowska. W mowie powitanej zaćni Ostrowianie wylewają całe swe serce, całą swą radość z przybycia swego Ojca, ale mimowoli przez łyzy radości przedziera się łkanie przecierpianego bólu. „W górę serca, odpowiada im Pasterz, największe zło przeszło. Gnębił was moskal za to, żeście katolikami i gdzież ten was gnębił? Niema go. Gnębił was prusak żeście Polakami i oto Pan pognębił jego pychę, a nam powrócił naszą miłą Matkę Ojczyznę. W górę więc serca, bośmy wolnymi Polakami bo Pan z nami, a nie zginie, kto się w opiekę poda Panu swemu“. I zabrzmiał potężny hymn „Kto się w opiekę“, a pasterz, otoczony tysiącami serc, w takt tego hymnu bijących dla Boga, Kościoła, Oj-

czynny i Niego ruszył wśród tu i owdzie spalonych lub napowrót wznoszonych z gruzów domów, ku całemu wprawdzie, lecz poszarpanemu szrapnelami murowanemu kościołowi parafjalnemu, pobudowanemu przez Mikołaja Skrzyneckiego w 1773 r. Wszystko cieszyło się z przybycia Pasterza, wszystko na swój sposób dziękowało za tę łaskę Bogu, tylko piękna dzwonnica, znajdująca się naprzeciw wielkich drzwi milczała żałośnie i swemi pustymi oknami jakby oczodołami smutno patrzyła na ten wspaniały pochód, i zdawała się skarżyć, że jej wydarto serce, trzy piękne duże dzwony i wywieziono hen daleko na wschód i że teraz wraz z innymi nie może posłać na powitanie Pasterza potężnego spiżowego: „witaj”. Kościół w Ostrowie, pod wezwaniem św. Wawrzyńca M. w stylu barokowym, zbudowany z cegły w kształcie krzyża, z dwoma wieżami na froncie i kopułą na środku, sklepiony, z posadzką kamienną, ma pięć ołtarzy z ładnymi obrazami. Na czystych, klejowo malowanych ścianach znajdują się łacińskie napisy, tyżące się historii samej świątyni lub pojedynczych ołtarzy.

Ładny to kościół, i dzięki troskliwości proboszcza Ks. Władysława Bienieckiego czysto i schludno utrzymany, ale na 11473 parafjan stanowczo za mały; z biedą mógłby wystarczyć zaledwie dla połowy, to też praca pasterza w Ostrowie była bardzo utrudniona, gdyż podczas uroczystych nabożeństw i nauk panował ścisk i gorąco nie do opisania, a Bierzmowanie wypadało przerywać prawie co półgodziny, dla chwilowego braku pragnących przystąpić do tego Sakramentu, by je znowu rozpocząć na nowo, gdy napłynęła nowa fala ludności z odleglejszych wiosek, albo nawet z bliższych, która musiała czekać w domu na ubranie i obuwie wzięte przez tych którzy poszli do kościoła, Niemcy bowiem tak obrabowali ludność, że została, ona prawie naga. Niestrudzony Pasterz z godną podziwu cierpliwością po kilka razy dziennie wkładał na siebie i zdejmował szaty pantyfikalne, po ośm i więcej razy przemawiał, po parę razy dziennie egzaminował i nauczał dzieci, a zatem przyjmował mnóstwo interesantów, którzy, jak dzieci do ojca biegli po radę i pociechę, wnikał we wszystkie potrzeby parafji, starając się im w miarę możliwości zaradzić. 3001 osób wybierzmowanych, przeszło dwa razy tyle pojednanych z Bogiem w Sakramencie Pokuty, wiele podniesionych na duchu i zachęconych do cierpliwego dźwignia jarzma życiowego, które na nich włożył Pan—oto plon, który nasz Arcypasterz złożył w gumnach Gospodarza Niebieskiego, gdy, żegnany płaczem Ostrowiaków dn. 23 maja, podniósł nad ich głowami swą pasterską rękę, by im udzielić po raz ostatni pasterskie błogosławieństwo.

7. Sosnowica.—Z Ostrowa nasz Pasterz skierował swą podróż jeszcze bardziej na wschód, zagłębiając się w t. zw. „niemieckie etapy”. „Etapy”—to wyraz który w każdym mieszkańcu wschodniej części diecezji Podlaskiej krew w żyłach ścina, łzę z oczu wyciska, a jednocześnie rękę w pięść zwiija, gdyż przypomina mu on już nie morze, ale cały ocean krzywd doznanych od „kulturalnego” prusaka. „Etapy” to część nieszczęśliwej Ojczyzny naszej, rządzona niejakimś, choćby drakońskim prawem, ale samowolą dzikiego pruskiego żołdaka. Naprzód moskał, uciekając w głąb Rosji, uprowadził z sobą więcej niż połowę ludności, spalił wszystko, co się spalić dało i zrabował, co podpadło pod rękę a później prusak wydzierał pozostałej garstce tubylców ostatnią koszulę ostatni kęs chleba, ostatni ziemiak rzucając jej w nagrodę obelżywe: „zdychaj polskie bydle”. I by

nic nie brakło w koronie męczeńskiej tych nieszczęśliwych braci naszych pastwił się nad ich ciałem katując mężczyzn i bezczeszcząc kobiety, a dla znieprawienia ducha sprowadził z Ukrainy całe watachy „bałakaczów“ i agitatorów, którzy mieli lud ten, noszący na ciele swoim jeszcze niezablźnione rany po nahajkach kozackich za to, iż nie chciał się wyrzec katolicyzmu i polskości, przekonać, że należy on do ukraińskiej narodowości i wiary. Tu zasiany zagon, lichy konik, chuda krówka—to rzadkość. Mile całe przejedziesz, a nie natrafisz na wieś, nie spotkasz człowieka! Drogi zarosłe trawą wycięte lasy, zgłiszcza chat—oto krajobraz etapów, a nad tem siwe obłoki, zdaje się łzami ludzkimi nabrzmiałe, przez które promień pięknego majowego słońca przebić się nie może. To też prawdziwą i niewymownie, miłą niespodzianką było spotkanie pod laskiem na drodze o kilka wiorst od Sosnowicy grupki ludzi, składającej się z dzieci, młodzieży i starców, z roslym i sympatycznym młodzianem na czelu z talerzem, na którym leżał kawałek czarnego chleba i szczypta soli. To nauczyciel polski z pobliskiej wioski wraz ze swoją dziatwą i gromadą witał na tem pustkowiu Polskiego Biskupa. Wkrótce potem oczom naszym ukazała się Sosnowica. Sosnowica, to niegdyś siedziba dumnego wojewody Smoleńskiego Józefa Sosnowskiego, to miejsce chwilowego pobytu między 1767—a 1769 r. młodego kapitana artylerji Tadeusza Kościuszki, jego marzeń młodzieńczych przy boku ukochanej Ludwiki Sosnowskiej, które skończyły się brutalnem przebudzeniem ze strony drażkowego wojewody: „synogarlice nie dla wróbli, a córki magnackie nie dla drobnych szlachetków“. Jeszcze w 1905 r. ś. p. krewna Sosnowskich Walerja Niepokojczycka oprowadzała nas po pokoju Wielkiego Naczelnika Narodu, w którym z największym pietyzmem przechowywała najdrobniejsze pamiątki po Kościuszcze. Dziś w Sosnowicy nic już niema. Część pamiątek powędrowało do Rapperswilu, a część rozpierzchła się po śmierci, sam zaś dom, w którym Wielki Wódz mieszkał leży w gruzach, jak i cała Sosnowica. Zniszczyli go moskale w 1915 r., a zniszczyli, zdaje się z myślą zatarcia wszelkich śladów po Kościuszcze, gdyż naoczni świadkowie wydarzenia opowiadają, że ze szczególną zaciekłością wysilali się, by z domu Kościuszkowskiego kamienia na kamieniu nie pozostało.

Przed oryginalnym murowanym kościołem Sosnowickim, wzniesionym w 1797 r. przez Teklę z Żenowiczów Sosnowską nie czekały na Arcypasterza tysiączne tłumy ludu, bo skądże lud ten miał się tu wziąć, skoro cała parafja, choć rozrzucona na ogromnej przestrzeni liczy zaledwie 2619 osób, z których jedni leżeli w domu złożeni tyfusem głodowym, a inni przyjść nie mogli dla braku odzieży. Przyjdą oni nazajutrz skoro od tych kilkuset szczęśliwców, którzy dziś przyszli powitać Biskupa pożyczą sobie ubrania. Zebrani łzami radości witali Pasterza, ale te ich łzy radości nam łzy bólu z oczu wyciskały. Jegomościu, mówiła do mnie przez łzy jakaś kobieta, jak się tu nie cieszyć! Przecież ja dopiero miesiąc temu wróciłam z Rosji tu, do swoich, do kościoła, ale wróciłam sama, sierota, jak ten palec. Poszło nas sześcioro: ja, mój, Marysia, Józio, Jagusia, Franusia i Waluś i wszyscy oni wymarli, wszyscy leżą w niepoświęconej ziemi, gdzieś daleko w Rosji a ja wróciłam i mojemu oczom patrzę teraz na naszego Biskupa. Jakże się nie cieszyć, Jegomościu, i zaniósła się od płaczu.....

Poza odprawieniem nabożeństwa uroczystego, wybierzmowaniu 600 osób i przyjęciu kilku prawosławnych na łono Kościoła Katolickiego, resztę czasu Najdostojniejszy nasz Pasterz spędził w Sosnowicy na nauczaniu, umacnianiu w ufności ku Bogu i rozbudzaniu nadziei, że zbliżają się lepsze czasy, bo zło najgorsze już przeszło i nie wróci. Od wczesnego więc ranka do zachodu słońca był ustawicznie z ludem, który cisnął się doń z taką ufnością, z jaką niegdyś otaczał Boskiego Mistrza nad morzem Galilejskim. Wszyscy doń przychodzili: starcy i dzieci, mężczyźni i niewiasty, katolicy i prawosławni, a On dla każdego w swem bogatem w miłość ojcowską sercu znalazł odpowiedni datek. Dzieci zachęcał do posłuszeństwa rodzicom, młodzież— do życia zbożnego, ojców i matki rodzin do dawania dobrego przykładu, do posyłania dzieci do szkół, które już tu i owdzie zakładano, prawosławnych i katolików do niesienia sobie wzajemnej pomocy, jako dzieci jednej ziemi, a wszystkich do miłości zobopólnej, która jest cechą charakterystyczną uczniów Chrystusa. Aby nie być gołosłownym, gdy miał już opuszczać tę parafję łez i nędzy, złożył swój wdowi grosz dla najbiedniejszych bez różnicy wyznania i narodowości na ręce p. Libiszewskiego, miejscowego obywatela ziemskiego 1500 marek, a na ręce ks. Józefa Makarewicza, rektora kościoła w Brussie 500 marek dla okolicznych mieszkańców Brussa. Proboszczem w Sosnowicy od paru lat jest ks. Tadeusz Tramecourt. Gorliwy to kapłan i czynny, a taki biedny, jak i jego parafjanie. Płakał lud sosnowicki żegnając swego Pasterza, z ciężkiem sercem opuszczał dzieci swe w Sosnowicy, Pasterz, lunęły też obfitemi łzami obłoki, które najniespodziewaniej pokryły niebo, gdy w d. 25 maja skierował się w stronę Wereszczyna, dając tem niejako poznać, że nic się w tej okolicy nie znajdzie, coby rozweseliło serce i na weselszą nastroiło je nutę.

8. Wereszczyn.—I znowu jechaliśmy okolicą pustą, nieobsianą, wyludnioną. W ciągu przeszło trzygodzinnej podróży, oprócz nie wielkiej garstki ludu zebranego w kościółku Brusskim, żywego ducha na drodze nie spotkaliśmy. Owszem spotkaliśmy dwa liche wozy, z których jeden ciągnął mężczyzna i kobieta, prawdopodobnie mąż i żona, a drugi dwa skórą pokryte szkielety: kobieta starsza i dziewczynka kilkunastoletnia—może matka i córka. Na wozach biała wiązka łachmanów, z pośród których wyglądały trzy wynędzniałe brudne główki dziecięce. To zwykle spotkania na drogach tutejszych, to uchodźcy, wracający z Rosji do zagród, a raczej na zgłiszcza domowe. Czy w takim stanie i w tej samej liczbie, gnani nahażem kozackim, lub wabieni syrenim głosem swych przewodników duchownych, popów prawosławnych, opuszczali swoje, częstokroć zamożne siedziby?...

Prysłowie powiada, że biednemu zawsze wiatr w oczy. Nie wchodzi w to, czy nie jest ono zbyt pesymistyczne, ale zaznaczam fakt, że z całą swą bezwzględnością spełniło się ono na parafjanach wereszczyńskich. Biedni wereszczyniacy! Oni pragnęli jak najuroczyściej przyjąć swego Pasterza: wybudowali łuk triumfalny wyboistą drogę wynawozili piachem przybrali się w najpiękniejsze szaty, jakie udało im się ukryć przed zachłannością pruską, aż nagła ulewa piasek zamieniła w błoto, sięgające do kostek, a przygotowany wspaniały pochód wiorstowy stał się po ulewnym deszczu niewymownie uciążliwym dla uczestników, mimo to ks. Biskup nie chcąc im robić przykrości, brnął po błocie, a my wszyscy za nim. Wreszcie wesz-

liśmy do ubożuchnego, ale nie uszkodzonego przez wojnę kościółka drewnianego, zbudowanego przez Józefa i Seweryna rodzonych braci Wereszczyńskich w 1783 r. Proboszcz miejscowy, Ks. Edward Kucięrzyński, który tu pracuje zaledwie od kilku tygodni, wszedł na ambonę, by powitać Pasterza. Opowiadając historję parafji usiłował wydobyć z niej jakiś weselszy ton, ale to musi się nie udawało; akordy minorowe ustawicznie, wbrew jego woli powracały. I nic dziwnego, bo historia parafji wereszczyńskiej to morze łez wylanych, to jedna plama krwi, wytoczonej z pod polskiego serca tych dzielnych synów Kościoła Katolickiego. Szczuci przez Dobrianskich, katowani przez Bergów i Hurków szpiegowani przez całe zastępy popów płacili ogromne kary, szli do kazamat i na wygnanie, ale nie wyrzekli się swej Matki—Kościoła Katolickiego i Polski. Narzuconym sobie przez niemców szkołom ukraińskim odpowiedzieli potajemnem uczeniem swych dzieci mowy polskiej i pacierza katolickiego, wyzuci ze wszystkiego przez prusaków, choć ich gnębi głód i tyfus, choć często do ust włożyć co nie mają, niezapominają o tworzeniu szkółek i chętnie do nich dzieci swe posyłają. Nie zapomniał ks. Proboszcz wspomnieć i o swoim poprzedniku zmarłym przed kilkoma miesiącami ks. Julianie Dąbrowskim. Postać ks. Dąbrowskiego zrosła się z parafją wereszczyńską i pamięć o nim przez długie lata żyć będzie w sercach tutejszego ludu.

Ks. Dąbrowski, przybywszy do Wereszczyna młodzieńcem przez 30 lat tu pasterzował. Podtrzymywał w ludzie Wiarę i miłość do Kościoła podczas największego ucisku religijnego za panowania Rosjan; strzegł swe owieczki od wynarodowienia, szerzył ukradkiem zdrową oświatę; przez szereg lat podtrzymywał od upadku kościołek, wiedząc, iż, jeśli się rozsypie w gruzy, nowego Rosja zbudować nie pozwoli. By to wszystko czynić, potrzeba było mieć nie tylko wielką miłość Kościoła i Ojczyzny, ale i roztropność węzową, boć przecież w parafji wereszczyńskiej było aż pięć parafji prawosławnych, a tem samem pięciu żandarmów w „riasach“ urzędowych, a ile było nieurzędowych! A gdy przyszli niemcy i parafję wereszczyńską ochrzcili mianem „etapów“, ks. Dąbrowski z narażeniem siebie bronił swą trzódkę od ciosów najezdcy. To też wieść o jego śmierci wywołała w całej parafji jeden jęk bólu, który nie zamilkł do obecnej chwili.

Praca Jego Ekszelencji w tej parafji była zarazem i łatwą i trudną. Była łatwą, bo wieść o Jego ojcowskiej dobroci uprzedziła go z Sosnowicy i otworzyła mu serca tego biednego ludu, ale była zarazem bardzo trudną i uciążliwą, bo nie tylko lud ten na chwilę opuścić go nie chciał, ale szukał u niego pociechy i osłody swego nieszczęśliwego życia, w życiu zaś tem tyle nabierało się żrącej goryczy, że potrzeba było mieć serce naszego Pasterza, by umieć ją złagodzić. Przemówienia publiczne, pogadanki prywatne, rozmowy z pojedynczymi osobami, bierzmowanie, katechizowanie dzieci, które, nawiasem mówiąc dzięki pp. nauczycielkom i nauczycielom szkółek, istniejących w parafji, odpowiadały zupełnie dobrze—oto zajęcia, które wypełniły czas pobytu Ekszelencji w Wereszczynie. Na 5332 parafjan wereszczyńskich, przystąpiło do Sakramentu Bierzmowania 730 osób.—Opuszczając dn. 27 maja Wereszczyn Pasterz zostawił dla najbiedniejszych 1000 mk.

9. Uhrusk.—Pomimo pięknego ciepłego majowego dnia kilkogodzinna podróż do parafji uhruskiej nie była zbyt przyjemną. Bo i cóż tu mogło wzbudzać jakieś przyjemniejsze uczucie, czy ta pustka, upiększona sterczącymi kominami spalonych chat, czy ten słup stojący przy drodze, który głosił, że w tem właśnie miejscu znajduje się wieś, którą jeszcze w 1915 roku Moskale puścili z dymem, czy świecąca sterczącymi kośćmi krówka razem z dziewczyna wprzęgnięta do sochy, którą chłopak-wyrostek usiłował podrapać zachwaszczoną ziemią, by w nią coś zasiać czy też zasadzić; czy wreszcie ustające co krok wychudzone koniki pocziwych wereszczyniaków, którzy chcieli eskortować swego Pasterza do Uhruska, a którzy musieli wrócić, ujechawszy zaledwie wiorst kilka? Wprawdzie przejeżdżaliśmy przez parę wiosek, które należały do zaboru austriackiego i nie były tak wyniszczone jak wioski w etapach niemieckich, ale tu nędza wyglądała z każdego kąta. Wszystko to raczej łyzy na źrenice, niż radość na twarz wywołać mogło. To też jechaliśmy w milczeniu i jakimś ponurem skupieniu.

Przed samem zachodem słońca dnia 2 maja Najdostojniejszy Pasterz stanął w Uhrusku, wiosce, położonej nad Bugiem, w dekanacie Włodawskim. Już w połowie XVI wieku był tu kościół drewniany, wystawiony kosztem Mikołaja Uhruskiego. W 1671 r. Mikołaj Podowski, Teofil Grzybowski i Teresa Krzywczycka wzniesli obecny kościół murowany pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela, w późniejszym czasie przez dobudówki zeszepecony. Jest to czworobok, zakończony sześcienną absydą, z przyczepionemi doń bardzo nieudolnie kaplicę Matki Boskiej Częstochowskiej i zakrystją. Ołtarzy ma 4 zwykłej stolarskiej roboty z obrazami pod względem artystycznym miernymi. Cała ściana południowa kościoła pokaleczona kulami karabinowemi i szrapnelami. Na 3309 parafjan jest on stanowczo za mały. Oprócz kościoła parafjalnego ani kościołów innych, ani kaplic w parafji Uhruskiej niema. Za to są cerkwie murowane w Uhrusku i w Kosynie, a drewniane w Łukówku i Zabereżu. Wszystkie te cerkwie niegdyś były kościołami unickimi. Około nich dziś głównie grupuje się ludność prawosławna, dla nas usposobiona nieprzychylnie, a względem katolicyzmu trzymająca się odpornie. Liczba tej ludności stale się powiększa przez powracających z Rosji wychodźców. Ten masowy powrót wychodźców między innymi przyczynia się do tego, że jakkolwiek niektóre wioski tej parafji należały do okupacji austriackiej, a, jak wiadomo Austriacy nie byli w obchodzeniu się z ludnością do tego stopnia dzikimi jak Niemcy i wskutek tego na ogół parafja jest zamożniejsza od innych, bieda nie jest tu mniejsza, niż gdzieindziej, potrzeba bowiem nakarmić i przyodziać nie tylko ludność, która przetrwała wojnę na miejscu, ale i nieszczęśliwych reemigrantów. Tyfus więc głodowy i inne choroby zaraźliwe grasują w całej parafji i nie mniej zabierają ofiar niż w innych. Rząd Polski i społeczeństwo śpieszy z ofiarami, działa tu również i stowarzyszenie założone przez naszego Pasterza niesienia pomocy tutejszej ludności, lecz wszystko to kropla w morzu. Do nędzy materialnej przylacza się tu i ciemnota, gdyż w całej parafji jest zaledwie pięć szkół początkowych, a i te wcale nie są przepełnione z powodu nieufności do Rządu Polskiego i instytucyj polskich jaką tu między ludnością szerzą zarażeni bolszewizmem reemigranci z Rosji. Jak nam mówiono były tu nawet pewne wybryki przeciw Rządowi Pol-

skiemu, za które winni musieli być przykładnie ukarani. Lud wogóle jest dobry i religijny, ale nie zna zasad naszej Wiary św., następstwem czego, bywa, że daje się obalamucić agitatorom socjalistycznym i bolszewickim wobec tego praca Pasterska w tej parafji była trudniejsza, niż gdzieindziej, nie mogła się bowiem ograniczyć wyłącznie tylko do strony religijnej, ale musiała także wziąć sobie za zadanie zwalczanie niechęci do naszego Rządu i jego przedstawicieli, do szkoły i wogóle do Polski, słowem musiał nasz Arcypasterz, szczególnie w pogawędkach z ludem plećto zielsko szkodliwe, które tu przeniesiono z państwa Trockiego i Lenina i zasiewano w serca łatwowiernych prostaczków. W pracy tej dzielnie dopomagali swemu Pasterzowi zebrani kapłani, a szczególnie ks. Jan Pawelski T. J. Da Bóg że w tej siewbie Pasterskiej Bóg pobłogosławi i przyniesie ona setny plon dla Kościoła i powstającej Ojczyzny naszej. Do Sakramentu Bierzmowania przystąpiło 636 osób.

Proboszczem w Uhrusku od 19 lat jest ks. Piotr Kozackiewicz, kapłan gorliwy, pracujący z całym poświęceniem się sprawie Kościoła, odznaczający się wysoką bezinteresownością i współczuciem dla nędzy parafjan. Pomimo licznych przeszkód na jakie dotąd natrafiał, nie zniechęca się do pracy, nie opuszcza rąk, bo całym sercem lud ten umiłował; to też da Bóg, że, pracując obecnie w lepszych warunkach, doczeka się pięknych owoców swej pracy.

K. D.

10. Włodawa.—Z Uhruska J. E. Ks. Biskup specjalnym pociągiem przybył 29 maja na stację Włodawa. Stacja cała przyozdobiona staraniem miejscowych urzędników zielenią i kwiatami, a nad wszystkim górował orzeł biały z koroną. Powitano J. E. mowami i po chwili pojazdy ruszyły w stronę miasta. Godny jest zanotowania szczegół, który miał jeno tutaj zastosowanie, mianowicie: liczna młodzież wybrała się na stację w odświętnych barwnych ubiorach, by wziąć udział w orszaku procesjonalnym, ponieważ przestrzeń od stacji do miasta dosyć duża, młodzież zajęła miejsce na specjalnie przygotowanych i udekorowanych wozach i wraz z konną banderą towarzyszyła J. E. Ks. Biskupowi.

Na granicy miasta przy bramie triumfalnej odbyło się uroczyste powitanie J. E., a wojsko nasze reprezentował oddział hożych młodzieńców, niedawno co przybranych w mundury żołnierskie. Przemawiali tutaj różni przedstawiciele, każdy po swojemu radośnie witając przybywającego Pasterza. Przemawiał i jeden z tych, co wiele wycierpieli za Wiarę i Ojczyznę od schizmatyckiej Rosji—a przemówienia tego słuchał duchowny prawosławny, który i za czasów panującej schizmy już był we Włodawie. Co się wtedy działo w duszy jego, słyszał żale, narzekania i skargi, któremi przepelnioną była mowa włościanina, trudno odgadnąć. Zabrał i on głos i witał Pasterza, jako „następcę Apostołów i świętego apostoła“ i o błogosławieństwo prosił. J. E. Ks. Biskup na wszystkie przemowy oddzielnie odpowiadał i na zakończenie, zwróciwszy się do naszych wojaków, życzył sukcesów i błogosławił na bój za Wiarę i Ojczyznę.

Przy pieśni „Kto się w opiekę“ ruszyła procesja do Kościoła, brnęliśmy po błocie i tak powoli, lecz z pieśnią na ustach zbliżyliśmy się do Kościoła.

Obecny Kościół we Włodawie wybudowany został pomiędzy 1730—1780, a parafja podówczas należała do OO. Paulinów. Wspa-

niały to gmach w stylu rokoko, dzisiaj wskutek nie tak dawnych jeszcze działań wojennych bardzo uszkodzony.

Z relacji miejscowego dziekana i proboszcza Ks. Jana Kłopotka dowiedział się J. E. Najdostojniejszy Wizytator, iż w ostatnich czasach część ludności miejscowej zdemoralizowana przez uciekających pod naporem naszych sił zbrojnych z Włodawy prusaków, nie umiała oprzeć się szatańskim pokusom i za markę pruską, ze szkodą współbraci, dość liczne jednostki wraz z żydami przemycały artykuły pierwszej potrzeby do pobliskiego Brześcia, gdzie na piewien czas prusacy jeszcze się zatrzymali. Objaw ten smutny należy złożyć jedynie na karb jakiegoś demona wojny, gdyż przedtem, mimo że katolicy mieli gorszące przykłady demoralizacji rosyjskiej, jednak strzegli przepisów moralności chrześcijańskiej. Drugi bolesny szczegół: garstka parafjan, ulegając złowrogim prądom, zaczęła w ostatnich tygodniach okazywać brak poszanowania i posłuchu względem przedstawicieli władz państwowych polskich.

J. E. Ks. Biskup, błędy i usterki, z bólem serca pasterskiego, napiętnował w swem przemówieniu i nawoływał wiernych do równowagi duchowej oraz spokoju społecznego i posłuchu dla swych rodzimych władz.

Wzywał do jedności i pracy dla dobra zmartwychwstałej Ojczyzny.

Patrząc na wiernych parafji Włodawskiej, trudno nie przyznać, zaiste, cud to Boży, że religja katolicka uciskana i prześladowana przez lat tak wiele, nie zniknęła w tych stronach, a chociaż ruina moralna spowodowana w sercach tutejszego ludu jest bardzo znaczna i bolesna, to jednak przy systematycznej pracy pasterskiej wkrótce lud się opatrzy i pójdzie drogą bogobojnych swych ojców, wiara jego zakwitnie życiem świętości, rumowiska dusz ludzkich naprawione zostaną, zbłąkani dotychczas i pozostający jeszcze w błędach prawosławia przyjdą do uznania prawdy i stanie się jedna owczarnia i jeden Pasterz.

Dnia następnego t. j. 30 maja J. E. odprawił sumę, udzielił odpustu zupełnego, a przemawiając do licznych zachęcał do oświaty, zwłaszcza młodzież, aby czempredzej otrząsnęła się z pleśni ciemnoty, resztek panowania moskiewskiego, a umysłem zdrowym i duchem dobrym odnowiła się z pleśni i ożywiła. Do sakramentu bierzmowania w tym czasie przystąpiło 827 osób. Dla najuboższej ludności J. E. zostawił do dyspozycji Ks. Proboszcza 2 tys. marek.

Czas przeznaczony na wizytę we Włodawie zmuszony był J. E. skrócić i odjazd swój przyśpieszyć z powodu wyjazdu do J. E. Ks. Wizytatora Apostolskiego do Warszawy dla załatwienia pilnych i bardzo ważnych spraw diecezjalnych. Ludność tą wiadomością została niespodzianie zaskoczona, zrobiło się trochę zamieszania, lecz po wytłomaczeniu właściwej przyczyny rychlejszego wyjazdu, wszyscy się uspokoili i J. E. z żalem żegnany o godz. 4 po poł. opuścił Włodawę. Pominiętą miała też być wizyta pasterska w Dołhobrodach, która jednak, jak zobaczymy niżej, odbyła się. Noc prawie całą jechał J. E. do Warszawy. Zabawił tutaj dzień następny 31 maja i późnym wieczorem wyjechał z Warszawy, by kontynuować przerwana pracę apostolską.

11. Sławatycze.—Po wyjeździe z Warszawy J. E. 1 czerwca o godz. 6 rano, przybył pociągiem do stacji Chotyłów, a stąd przez

Piszczac, Tucznię udał się koźmi do parafji Sławatycze, oddalonej od stacji 37 kilometrów.

Parafja Sławatycze podług Ksiąg metrykalnych, znajdujących się w miejscowym archiwum parafjalnem początkiem swoim sięga 1684 r. Stary kościół parafjalny został zbudowany w r. 1761 przez księcia Michała Radziwiłła. D. 2 lipca 1887 r. kościół ten, na mocy rozporządzenia władz rosyjskich zamknięty, a parafja, jako jednostka szkodliwa dla szerzenia prawosławia, skasowana. Parafjanom pod groźbą surowych kar, nie pozwalano modlić się nawet przed drzwiami zamkniętego kościoła. Stan taki trwał do 1905 r., wtedy to b. unicy w liczbie 2458 osób, oswobodzeni od przymusowego i formalnego należenia do schizmy, z radością wielką przyjęli obrządek łaciński, a ówczesny biskup lubelski i administrator Apostolski diecezji Podlaskiej ś. p. ks. Franciszek Jaczewski, uzyskawszy pozwolenie władz administracyjnych, kościół otworzył i posłał proboszcza ks. Józefa Pieńkowskiego. Od r. 1908 proboszczem jest ks. Józef Mazurkiewicz, on to 1913 r. rozpoczął budowę nowego kościoła murowanego. Kościół wewnątrz jeszcze niewykończony, lecz już za kilka tygodni będzie można przenieść doń nabożeństwo ze starego drewnianego i szczupłego kościółka.

J. E. przybył tutaj na godz. 10. Po ceremonjale ingresowym odprawił sumę, wygłosił naukę pasterską o ważności życia chrześcijańskiego opartego na zasadach przykazań Bożych, czyniąc aluzję do tak niedawnej przeszłości, kiedy to mieszkańcy miejscowi z takim trudem, i ofiarami tak chętnie i gorliwie Bogu służyli. Po chwilowym odpoczynku J. E. rozpoczął udzielać sakrament bierzmowania, do którego przystąpiły 442 osoby. Dla najuboższych w parafji, bez różnicy wyznania J. E. zostawił do dyspozycji Ks. Proboszcza 500 mk.

Zdawało się, iż nad wieczorem, po nieprzespanych dwóch nocach i tak wyczerpującej pracy, J. E. będzie mógł spokojnie odpocząć. Nie przeczuwaliśmy, iż tego jeszcze dnia J. E. odbędzie jeszcze jeden ingres, będzie przemawiał i bierzmował.

12. Dołhobrody.—Na sumę do Sławatycz przybyła delegacja od mieszkańców tworzącej się parafji w Dołhobrodach i uprosiła J. E., by nie ominął w swej wizycie i kościółka w Dołhobrodach. J. E., który właśnie w tym głównie celu zarządził był tak uciążliwą w obecnych czasach wizytację, by nieść wszędzie pociechę i otuchę w skołatane serca ludzkie, by podnosić na duchu zbiedzoną i zrujnowaną ludność nadbużańską, by zrozpaczoną ludność pobudzić do pracy i ufności w Boga, by tę ludność przestrzedz przed złowrogimi prądami, ziejącymi ze Wschodu, by w niej rozniecić poczucie ładu, porządku społecznego, by ją wreszcie związać z Państwem Polskiem, a w tym celu zachęcić do tak ważnych spraw jak oświata i szkoła, miłośno przemęczenia udał się w towarzystwie ks. Jana Pawelskiego T. J., ks. Marjana Juszczyka, rektora kościoła i najbliższej swej asysty do Dołhobrodów. O zmierzchu stanął na miejscu. Mieszkańcy ze świecami w rękach oczekiwali na Pasterza, szczęśliwi, iż Go mogą mieć wśród siebie. Ciekawe są dzieje starego modrzewiowego Kościółka i wogóle b. unickiej parafji w Dołhobrodach. Kościółek ten istnieje podobno już 600 lat z górą. W r. 1874, podczas wojny wydanej Unji przez schizmę został zamknięty i zamieniony na cerkiew prawosławną. Historyczna i do dziś pamiętna dla wielu obecnych mieszkańców była chwila, kiedy ostatni proboszcz unicki, ks. Horoszewicz,

wszedł na ambonę i żegnając się z parafjanami, krótko powiedział: „zróbcie, co wam każe wasze sumienie; mnie sumienie każe pozostać przy dawnej wierze“, słowem oświadczył, iż pozostaje przy wierze katolickiej, do czego też niedwuznacznie i swoich parafjan zachęcił. Schizma panoszyła się w tym kościółku mimo ukazu tolerancyjnego z 1905 r. kiedy to miejscowa ludność przyjęła obrządek łaciński, do r. 1918, t. j. do czasu, kiedy z uciekającym wojskiem rosyjskim opuściła nasz kraj rządowa wiara prawosławna i jej jedyni w naszych stronach przedstawiciele—popi. Ludność odetchnęła, z radością zajęła przedstawiony jej kościółek, a przebywający wtedy czasowo w Sławatyczach ś. p. ks. Teofil Biernat dokonał rekuncyljacji i wprowadził do niego nabożeństwo katolickie. Pop dołhobrodzki nie zdążył w pośpiechu za uciekającą „bohaterską“ armją; po kilku miesiącach pokazał się w Dołhobrodach i wyjednał u Prusaków pozwolenie na odprawianie schizmatycznego nabożeństwa w poświęconym już kościele. Na tę nową profanację postanowili nie pozwolić miejscowi mieszkańcy. Zbiegli się licznie, otoczyli kościół, a gdy pop, wobec stanowczej postawy ludności, nie mógł się dostać do wnętrza kościoła, przyszli mu z pomocą żołdacy pruscy, zaczęła się wówczas prawie formalna bitwa. Żoldacy okładali kolbami kobiety, które się wysunęły na czoło gromady, wiele kobiet padło rannych, niektóre z nich tak dotkliwie i ciężko były pobite, że cztery nazajutrz wyzionęło ducha. I w r. 1918 powtórzyło się męczeństwo katolików podlaskich, w tym wypadku tem niezwykle, że w obronie schizmy prawosławnej stanął żołdak protestancki. Prusak zrozumiał z kim ma do czynienia i nie mieszał się więcej do spraw sumienia mieszkańców Dołhobrodów; pop zaś wydalil się gdzieś na zawsze, a kościółek po 44 latach jest świadkiem triumfu wiary katolickiej; w tej chwili kiedy to piszemy, w Dołhobrodach istnieje już samodzielna parafia z proboszczem ks. Marjanem Juszczykiem na czele.

Po przyjęciu przy bramie triumfalnej, oryginalnie i z wielkim nakładem pracy przez mieszkańców przybranej, J. E. odbył ingres do kościoła, odprawił procesję za zmarłych, przemawiał o wytrwaniu przy Wierze naszej św., wskazując na przykłady dawne a obecne przywiązanie do Kościoła oraz wybierzmował 126 osób.

O późnym już zmierzchu opuszczał J. E. Dołhobrody, znalazł jeszcze czas, by przemówić serdecznie, a czule jako kochający ojciec do swych dziątek, a przy pożegnaniu siwowłosa starzec, trzymając w ręku zapaloną gromnicę, wręczył J. E. zbiorową deklarację miejscowych katolików, żądającą, aby Sejm, przygotowując Konstytucję dla Polski, pamiętał o tem, iż w Polsce należy się pierwsze miejsce religji katolickiej, którą wyznaje prawie cała ludność kraju. Późnym wieczorem J. E. powrócił do Sławatycz.

13. Tuczna.—Dnia 2 czerwca o godz. 9 rano J. E., po pożegnaniu parafjan Sławatycznych i zwróconej do nich zachęcie pasterskiej do wytrwania w dobrem, wyjechał do następnej parafji Tuczna. Parafia ta istnieje dopiero od r. 1883, przedtem Tuczna wraz z okolicznymi wioskami należała do parafji w Kodniu. Kościół w Tucznym murowany, jednowieżowy, został również w tym czasie zbudowany; rząd rosyjski na budowę tego kościoła wyasygnował 15 tys. rubli wzamian za zrabowaną i na cele religijne schizmy zabraną bazylikę Kodeńską. Pierwszym proboszczem był ś. p. ks. Władysław Krombach.

Parafjanie zbyt ulegając prądom wywrótowym, jakie z sobą przynoszą, wracający obecnie z Rosji prawosławni, zaczynają przypominać o gorliwości w służbie Bożej, jaką odznaczali się ich przodkowie.

Po przybyciu do Tucznej J. E., stosownie do przepisów Pontyfikału, odbył ingres uroczysty, odprawił sumę, w czasie której przemawiał, z boleścią serca, lecz otwarcie przedstawił wiernym niebezpieczeństwa drogi, na którą niektórzy poczęli wchodzić i w imię Chrystusa nawoływał do życia prawdziwie katolickiego. Przyznać należy, że w parafji jest dużo jednostek dobrze myślących, którzy, idąc za głosem proboszcza ks. Stanisława Joszta, dziekana Tuczniańskiego, biorą chętny udział w akcji społecznej i oświatowej.

Po rozpatrzeniu się w szczegółach życia parafjalnego J. E. polecił ks. Proboszczowi, aby nie ustawał w nawoływaniu do zwiększania liczby szkół, dla dzieci; dotychczas zaledwie istnieją dwie szkółki, a jednocześnie zachęcał starsze osoby do zgromadzania się na urządzane w porze jesiennej i zimowej kursy dla analfabetów, ponieważ w ten sposób, przy podniesieniu ogólnego poziomu oświaty, nie tak łatwo złe prądy znajdą przygotowany grunt wśród miejscowej ludności.

W czasie Wizyty w Tucznej J. E. wybierzmował 282 osoby. Przy wyjeździe dnia następnego zrana J. E. w swej mowie pożegnalnej wskazał rady i sposoby zaradzenia złu moralnemu i materialnemu, jakie zauważył na miejscu. Pragnąc zaś przyjść z pomocą najuboższej ludności zostawił do dyspozycji ks. Proboszcza 500 marek.

14. Kodeń.—3 czerwca, po pożegnaniu parafjan Tuczniańskich J. E. udał się do Kodnia. Pierwszy to chyba raz w tych czasach biskup wizytujący diecezję wyjeżdżał z parafji na zwyczajnym drabiniastym wozie chłopka podlaskiego. Wierni, widząc J. E. Pasterza, wsiadającego na zwykły wóz, rozplakali się. Najdostojniejszy nas Wizytator, uśmiechając się, wybawił ich z kłopotu i oświadczył, że pojazd jest b. wygodny. Szkoda, że nie było na miejscu jakiego fotografa amatora, któryby ten moment uchwycił i dał obrazek, w jakich to warunkach biskup podlaski wizytuje diecezję, przenosząc się niezmordowanie dzień, po dniu do innej parafji. Po różnych weterpach zbliżaliśmy się do Kodnia. Zdała już widniała piękna kiedyś bazylika Kodeńska. Szczegółów historycznych Kodnia podawać nie będziemy, ma on już swego historyka ks. prałata Józefa Pruszkowskiego „Kodeń Sapiarów”.

Krótko jeno nadmieniam: bazylika Kodeńska została zabrana przez schizmę prawosławną w 1875 r., obraz cudowny Matki Bożej Kodeńskiej przeniesiony na Jasną Górę. Katolicy Kodeńscy do 24 kwietnia 1917 pozbawieni świątyni. Wprawdzie w r. 1907 przybył tutaj kapłan katolicki ks. Ludwik Molle, lecz kościoła nie otrzymał; nabożeństwa odprawiał w maleńkiej kaplicy cmentarnej, mogącej pomieścić swobodnie kilkanaście zaledwie osób. Po wyjściu moskali w 1915 r., ponieważ sytuacja wojenna nie była jeszcze wyjaśnioną, a ludność obawiała się powrotu wroga-prześladowcy, chociaż bazylika była już oswobodzoną z niewoli schizmatyckiej, wstrzymywano się z przeniesieniem do niej nabożeństwa, dopiero 24 kwietnia 1917 r. ks. Molle, nie mogąc doczekać się na ostateczną decyzję czynników miarodajnych, na własną rękę, świątynię poświęcił i nabożeństwo wprowadził. Schizma wspaniała świątynią po swojemu przerobiła,

szpecąc jej piękną artystyczną strukturę dodatkami bizantyjskimi, pozycja zaś wojenna bardzo poważnie uszkodziła, domaga się ona obecnie gruntownej restauracji, a z czasem doprowadzenia do stanu pierwotnego. Z pomocą powinien pośpieszyć szerszy ogół. J. E. Ks. Biskup na ten cel wyasygnował 5 tys. marek. Ludność miejscowa bardzo zubożała; okolica małourodząca; pozycja całe wioski w perzynę obróciła i resztę dobytku zniszczyła. Zdawałoby się jednak, że choć poziom moralny jest zadawalający, niestety! brak moralnej opieki duchowej, słabe zostawił ślady religijności, jakimi zaznaczyło się poprzednie pokolenie. To też chociaż zewnętrznie z entuzjazmem i radością witano J. E., przybywającego do Kodnia, jednak Najdosłojniejszy Pasterz zasmucił się wielce, gdy zaczął wnikać w dusze otaczających go mieszkańców. Gdy wszedł na ambonę otworzył przed wiernymi boleścią przepelnione swe serce, karcił, gromił, nauczał, wskazywał potrzebę odrodzenia się duchowego, zapowiedział, że nie prędzej sprowadzi cudowny Obraz z Jasnej Góry, aż ludność miejscowa okaże dowody swej poprawy. Pod koniec swej mowy pasterskiej, gdy usłyszał przyrzeczenie poprawy, jako zaczątek normalnej pracy duchowej wśród ludności ogłosił zebranemu ludowi, iż, poczynając od dnia dzisiejszego, wznawia w Kodniu samodzielną parafję, włączając do niej najbliższe wioski. Po kazaniu J. E. odprawił sumę, wtedy wszedł na ambonę O. Fidelis i wygłosił drugą naukę. Do Sakramentu bierzmowania przystąpiło 90 osób. Przed wyjazdem z Kodnia, który nastąpił tegoż dnia o godz. 4 po poł., J. E. wezwał Komitet do przeprowadzenia niezbędnych robót dla podtrzymania bazyliki, na czele którego stoi ks. dziekan Stanisław Joszt, i udzieliwszy wskazówek praktycznych, polecił roboty rozpoczęte dalej prowadzić, i pożegnawszy w kościele parafjan Kodeńskich, wyjechał do Piszczaca.

R.

(d. c. n.)

Z Seminarjum Diecezjalnego.

I. Ś. P. Antoni Samul.

Smutkiem i wyrazem wielkiego wzruszenia pokryły się oblicza wszystkich w Seminarjum Benedykta XV w Janowie na wieść o śmierci jednego z alumnów, która go zaskoczyła na ferjach świątecznych w Garwolinie (19 stycznia 1920 r.)

Zrozumiałą była ta wielka żałość kolegów, a nawet profesorów, gdyż ś. p. Antoni Samul był nieodżałowanej pamięci miłym i wzorowym kolegą i alumnem, kochanym przez wszystkich.

Pełen serdeczności i przychylności dla każdego, świecił też wszystkim przykładem zarówno silnej woli i obowiązkowości, jak i tej uprzejmości, połączonej z wesołością i dobrze zrozumianym żartem lub dowcipem.

Wielkie też dawał nadzieje, jako kapłan na przyszłość, a szczególnie, jako przyszły organizator. Był on bowiem wielkim miłośnikiem ludu naszego, wśród którego już jako kleryk pracował starając się przez odczyty i pogadanki, miewane w czasie wakacji i ferji świątecznych, uświadomić i pouczyć te warstwy ciemne i zagrzać, o ile można, do miłości ojczyzny, którą sam kochał bardzo gorąco.

Niestety! Inną była wola Boża, która nie pozwoliła mu dokończyć swych nauk, a powołała, jako wiernego sługę, do siebie, aby tam cieszył się szczęściem wiecznym...

Niech spoczywa w pokoju!

Janów, 29. 1. 20.

Alumn Marceli Stokowski.

II. Rekolekcje dla alumnów.

W d. 18 lutego r. b. (w Popielec) rozpoczęły się 3 dniowe rekolekcje do roczne dla alumnów w kaplicy Seminarjum. Konferencje wygłosił J. E. Ks. biskup dr. Cz. Sokołowski, rektor; rachunki sumienia i czytania duchowne prowadził ks. kanonik A. Lipiński, wicerektor; medytacje prowadził ks. M. Jeż, kierownik duchowny Seminarjum. W d. 23 lutego ks. kanonik A. Lipiński zakończył rekolekcje Mszą św., nauką i odśpiewaniem Te Deum w kaplicy seminaryjnej.

O godz. 9 rano J. E. Ks. Biskup Przeździecki, Najdostojniejszy Nasz Pasterz, w asystencji ks. prałata dr. K. Dębińskiego, archidiacona, ks. kanonika A. Lipińskiego, ks. profesora M. Stefanowskiego i ks. msgra J. Grabowskiego w katedrze miejscowej na Mszy św. udzielił święceń subdiakańskich alumnom Seminarjum: Janowi Kazimierzakowi, Władysławowi Pogonowskiemu, Konstantemu Grzybowskiemu, Aleksandrowi Zalskiemu i Onufremu Latuszkowi; oraz tonsury alumnom Seminarjum Marcelemu Stokowskiemu i Wincentemu Ogonowskiemu. Po Mszy św. J. E. Ks. Biskup przemówił do wyświęconych alumnów i wiernych, tłumacząc im znaczenie duchownych obrzędów świętych.

Podziękowanie.

Rektor Podlaskiego Seminarjum Diecezjalnego Benedykta XV w Janowie—składa serdeczne „Bóg zapłać“

parafjanom z Ruskowa, którzy ze szlachetnej inicjatywy W. J. ks. Proboszcza Rybińskiego, z okazji imienin J. E. Ks. Biskupa dr. H. Przeździeckiego złożyli w d. 7 lutego 1920 r. dla alumnów Seminarjum 3 worki kartofli, worek żyta, mąkę, kaszę i słoninę;

parafjanom z Górek, którzy z zachęty W. J. ks. Proboszcza Kocięckiego, złożyli w d. 21 Lutego dla alumnów Seminarjum 205 fun. mąki żytniej; 186 fun. grochu; 265 fun. żyta; 100 fun. kaszy; 18 fun. słoniny i 1 bułkę chleba razowego.

Niech Pan Jezus wynagrodzi ofiarność dla lewitów łaskami i błogosławieństwem.

Janów, D. 24 Lutego 1920 r.

Rektor † Czesław Sokołowski.

Biskup Pentakom., Sufragan Podlaski.

Dziennik czynności J. E. Ks. Biskupa Podlaskiego:

24 stycznia 1920 r.—wrócił J. E. Ks. Biskup z Siedlec do Janowa.

18 lutego r. b.—Popielec—poświęcił Ks. Biskup w katedrze popiół i posypał głowy duchowieństwu.

Tego dnia wyjechał do Siedlec w sprawach diecezjalnych.

21 lutego r. b.—wrócił Ekscelencja z Siedlec.

22 lutego r. b.—o godz. 9 rano w katedrze wyświęcił J. E. Ks. Biskup 5-ciu subdiaconów i 2-om alumnom udzielił tonsury.

Tegoż dnia był Ekscelencja w katedrze na pasji.

24 lutego r. b.—wyjechał Ks. Biskup do Warszawy i Poznania w sprawach diecezjalnych.

Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa.

Mianowani: *Ks. Michał Turski*, prob. par. Łaskarzew, jednocześnie dziekanem dek. Garwolińskiego; *ks. kanonik J. Ryster*—kanonikiem teologiem; *ks. kan. L. Kalicki*—penitenc. gener.; *ks. kan. A. Poboży*—sędzią prosynodal.

Proboszczowie: *ks. Jędrzej Kamieński*, wik. par. Parczew, proboszczem w Kodniu.

Wikariusze: *ks. Wł. Winer* w Parczewie; *ks. Dominik Bożyk* w Korytnicy W.; *ks. Zygmunt Urban* w Janowie; *ks. Fr. Małyśa* w Kossowie; *ks. Mikołaj Zgłobicki* w Ostrowie; *ks. Wł. Ficowski* w Międzyrzecu; *ks. Józef Bujalski* w Maciejowicach; *ks. Tadeusz Zaręba* w Łaskarzewie; *ks. Bronisław Turski* w Białej.

BIBLIOGRAFJA.

1. Życie i śmierć męczeńska błogosławionego Jana Sarkandra, napisał *ks. Teodor Czaputa*, Cieszyn, 1920 r. Drukiem i nakładem „Dziedzictwa błog. Jana Sarkandra dla ludu polskiego na Śląsku”. 8°,—str. 119. Cena egzempl. brosz. 10 kor.

Życiorys napisany przez *ks. Czaputę*, rodaka bł. Jana Sarkandra, oparty na dokumentach historycznych, opisuje barwnie, przejrzyście i popularnie w 24 rozdziałach życie, prace, znoje i śmierć męczeńską bł. Jana, podając pod koniec każdego rozdziału krótkie, praktyczne zastosowanie. Dziełko drukowane na pięknym papierze, ozdobione 24 obrazkami, wyszło na uczczenie 300 rocznicy (17 marca 1920 r.) męczeństwa kapłana-wyznawcy błog. Jana ze Skoczowa. Nadaje się do bibliotek parafjalnych.

2. *O Opatrzności Boskiej* dla wierzącego ludu napisał *ks. dr. Ludwik Wrzoł*, profesor seminarjum duchownego w Windawie na Śląsku. Wyd. II poprawione Cieszyn, 1919 r. Nakładem „Dziedzictwa błog. Jana Sarkandra... na Śląsku”. 8-o str. 245 cena egzempl. oprawn. 12 kor.

Książka napisana bardzo przystępnie i zajmująco, stylem ładnym i potoczystym. Autor porusza w niej tematy bardzo aktualne, jak: Opatrzność rządzi światem; istnienie zła na świecie, a niewiara; zło fizyczne w świetle doczesności; cierpienia w świetle wieczności; cierpienia niewinnych dzieci; szczęście bezbożnych; Opatrzność Boża, a zło moralne, czyli grzech; Opatrzność Boża a wojna i Opatrzność Boża a modlitwa. Tematy te rozwiązuje w świetle nauki chrześcijańskiej. Dziełko to znaleźć się powinno we wszystkich bibliotekach parafjalnych.

Zrozumie je każdy, a jak prostaczek tak i inteligent wiele z niego nauczyć się może.

3. *Ks. Leon Mościcki* Tajn. Szamb. Dworu Papieskiego. „Budowa Świątyni”. Wskazówki praktyczne przy wznoszeniu i odbudowie kościołów, oraz zdobienia ich wnętrza. Księgarnia E. Wende Warszawa, 1916. 8-o str. 168.

Książka ta winna się znaleźć w rękach każdego kapłana, gdyż jak przy budowie nowych kościołów, tak przy restauracji i konser-

wacji starych oddać ona może nieocenione usługi. Autor widocznie pisze o tem, cò dobrze zna i czego się sam dotknął, stąd dzieło jego jest zbiorem praktycznych wskazówek, które wyrwą kapłanów z rąk rozmaitych majstrów i fabryk reklamujących swój, często lichy towar, a zbliżą do ludzi, którym ufać należy i nauczą go patrzeć własnymi oczyma na rozpoczęte lub zamierzone dzieło, strzegąc w ten sposób od licznych i obfitych w smutne następstwa błędów. Oto ogólna treść dzieła: Plany. Materiały. Administracja. Majster mularski. Prowadzenie robót. Wentylacja. Ogrzewanie. Restaurowanie zniszczonych kościołów. Malowanie kościoła. Witraże. Higijena plebanji.

Redaktor i Wydawca Ks. Julian Ryster.

Drukarnia Wydziału Powiatowego przy Sejmiku Powiatowym w Łukowie pod zarządem W. Piotrowskiego.